

РОБОЧА ПРОГРАМА

навчальної дисципліни

Економіка праці та соціально-трудова відносини

ДЛЯ БАКАЛАВРІВ УСІХ ЕКОНОМІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ УСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ

Донецьк, 2007

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ І ЕКОНОМІКИ ПРАЦІ**

ЗАТВЕРДЖЕНО:

Радою факультету
протокол № 2
від 19 жовтня 2007 р.
Голова ради

Черніченко Г.О.

РОБОЧА ПРОГРАМА
навчальної дисципліни
«Економіка праці та соціально-трудові відносини»

ДЛЯ БАКАЛАВРІВ УСІХ ЕКОНОМІЧНИХ
СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ УСІХ ФОРМ НАВЧАННЯ

ДОНЕЦЬК, 2007

ББК 65.050

Укладачі: д.е.н., проф. Лук'янченко Н.Д., д.е.н., проф. Шаульська Л.В., к.е.н., доц. Балтачєєва Н.А., к.е.н., доц. Дороніна О.А., ст. викл. Романова Н.В., ст. викл. Полянська Я.Л. – Донецьк: ДонНУ, 2007. – 78 с.

Рецензенти:

д.е.н., проф. Новікова О.Ф.

д.е.н., доц. Калініна С.П.

Робочу програму ухвалено на засіданні кафедри управління персоналом і економіка праці, протокол №1 від 31.08.2007 р.

Зав. кафедри,

д.е.н., проф.

Н.Д. Лук'янченко

Робочу програму ухвалено на засіданні навчально-методичної комісії факультету, протокол №____ від «____» _____ 2007 р.

Голова навчально-методичної комісії

к.е.н., доцент

Т.В. Орєхова

ЗМІСТ РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ

ВСТУП	4
1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ	6
2. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ (ЗМІСТ ДИСЦИПЛІНИ ЗА ТЕМАМИ ТА ЗМІСТОВНИМИ МОДУЛЯМИ).....	7
3. МОДУЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ	15
4. ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ (З РОЗПОДІЛОМ ЗА ЗМІСТОВНИМИ МОДУЛЯМИ)	20
5. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТІВ	33
5.1. ПІДГОТОВКА РЕФЕРАТІВ	35
5.2. ТИПОВІ ЗАДАЧІ	38
5.3. РОБОТА З ЛІТЕРАТУРОЮ	53
5.4. ПІДГОТОВКА АНОТОВАНОГО СПИСКУ ЛІТЕРАТУРИ ЗА ТЕМАМИ.....	54
5.5. РОЗРОБКА ТЕСТОВИХ ЗАВДАНЬ	54
5.6. СКЛАДАННЯ ОПОРНО-ІНФОРМАЦІЙНИХ СХЕМ.....	56
5.7. РОЗРАХУНКОВО-АНАЛІТИЧНІ ЗАВДАННЯ	59
6. МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ.....	65
7. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО, МОДУЛЬНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ	65
8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА (ОСНОВНА І ДОДАТКОВА)	71
9. РЕКОМЕНДАЦІЇ СТУДЕНТУ ЩОДО ОТРИМАННЯ МАКСИМАЛЬНОЇ КІЛЬКОСТІ БАЛІВ.....	77

ВСТУП

Навчально-методичний комплекс призначений для бакалаврів усіх економічних спеціальностей. Дисципліна «Економіка праці та соціально-трудові відносини» є обов'язковою, що передбачено навчальним планом підготовки бакалаврів з напрямку «Економіка та підприємництво».

Мета дисципліни – формування у студентів системи теоретичних та прикладних знань про категорії, поняття, механізми забезпечення розвитку і ефективного використання трудового потенціалу та формування соціально-трудових відносин в Україні.

Задача дисципліни – придбання вмінь та навичок забезпечення ефективного використання ресурсів праці та моніторингу соціально-трудових відносин на рівні держави, регіону, підприємства.

Предметом дисципліни є закономірності і способи формування та продуктивного використання ресурсів праці.

Базовими курсами для вивчення дисципліни виступають економічна теорія, макроекономіка, мікроекономіка. Для студентів спеціальності 0109 «Управління персоналом і економіка праці» дисципліна «Економіка праці і соціально-трудові відносини» виступає основою для вивчення спеціальних дисциплін, для магістрів інших економічних спеціальностей – вона є базовою для вивчення дисципліни «Менеджмент персоналу».

Після опанування дисципліни студент повинен

знати:

теоретичні основи економіки праці і соціально-трудових відносин;
основні національні законодавчі акти у сфері соціально-трудових відносин та найважливіші документи Міжнародної організації праці з цих питань;
характеристики трудових ресурсів і трудового потенціалу в Україні;
тенденції розвитку ринків праці, пріоритети державної політики зайнятості;
форми організації праці та методи її нормування;
механізм розрахунку показників ефективності і продуктивності праці;
зміст державної політики оплати праці, сучасні форми і системи оплати праці;
основи ведення переговорів, укладання колективних угод і договорів, розв'язання колективних трудових спорів;
специфіку проведення моніторингу соціально-трудових відносин на рівні держави, регіону, підприємства.

уміти:

скласти баланс трудових ресурсів,
розрахувати та проаналізувати основні показники руху населення;
оцінити стан регіональних та національного ринку праці, назвати шляхи його оптимізації;
розробити план з праці та ефективно спланувати основні трудові показники;
провести і обробити фотографію робочого часу та хронометраж;
виявити і кількісно оцінити резерви зростання продуктивності праці;
розрахувати заробіток працівника за певною системою оплати праці;
проаналізувати трудові показники на рівні підприємства.

Курс викладається за кредитно-модульною системою, включає наступні форми навчання: лекції, практичні заняття; передбачає індивідуальну та самостійну роботу студентів.

Загальний бюджет часу на вивчення студентом модулю «Економіка праці та соціально-трудові відносини» становить 5 кредитів.

Дисципліна «Економіка праці та соціально-трудові відносини» викладається кафедрою управління персоналом і економіка праці.

Викладацький склад

Керівник модуля: д.е.н., проф. Шаульська Лариса Володимирівна.

Лектори: д.е.н., проф. Шаульська Лариса Володимирівна, доц. Балтачєєва Наїля Аскарівна, к.е.н., доц. Вороніна Ольга Анатоліївна.

Викладачі, що ведуть практичні заняття: к.е.н., доц. Дороніна Ольга Анатоліївна, ст. викл. Романова Наталя Віталіївна, ст. викл. Полянська Яна Леонідівна.

Мова викладання – українська і російська.

1. ТЕМАТИЧНИЙ ПЛАН ДИСЦИПЛІНИ

№	Теми	РОЗПОДІЛ ГОДИН						
		всього		лекцій		практичних занять		СР С
		д/в	з/в	д/в	з/в	д/в	з/в	д/в
1	Об'єкт, предмет та задачі дисципліни	8	1	2	1	2	-	4
2	Трудові ресурси та трудовий потенціал суспільства	11	2	2	1	2	1	7
3	Праця як сфера життєдіяльності та провідний фактор виробництва	8	1	2	1	2	-	4
4	Ринок праці та його регулювання	12	1	3	1	2	-	7
5	Соціально-трудові відносини зайнятості	9	1	2	1	2	-	5
6	Планування праці	8	2	2	1	2	1	4
7	Організація та нормування праці	9	1	2	1	3	-	4
8	Продуктивність та ефективність праці	8	2	2	1	2	1	4
9	Політика доходів та оплата праці	12	2	3	1	3	1	6
10	Аналіз, звітність та аудит у сфері праці	10	1	2	1	2	-	6
11	Соціально-трудові відносини як система	8	1	2	1	2	-	4
12	Механізм функціонування системи соціально-трудових відносин: організаційні аспекти	10	1	2	1	2	-	6
13	Соціальне партнерство	8	1	2	1	2	-	4
14	Моніторинг соціально-трудової сфери як інструмент регулювання та вдосконалення соціально-трудових відносин	10	1	2	1	2	-	6
15	Міжнародна організація праці та її вплив на соціально-трудові відносини	8	1	2	1	2	-	4
16	Міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин	8	1	2	1	2	-	4
	Разом	147	20	34	16	34	4	79

2. НАВЧАЛЬНА ПРОГРАМА КУРСУ **(зміст дисципліни за темами та змістовними модулями)**

Змістовний модуль 1

Тема 1. Об'єкт, предмет та задачі дисципліни

Історія розвитку економіки праці та соціально-трудових відносин. Періоди еволюції теоретичних та практичних представлень про працю: донауковий, класичний, сучасний. Характеристика донаукового етапу уявлень про працю: стародавньосхідні, стародавньоіндійські, стародавньогрецькі, середньостолітні уявлення про працю. Класичний період: учіння У. Петі, А. Сміта, К. Маркса, Д. Рікардо, Т.Р. Мальтуса, що стосуються трудових відносин. Сучасний період: учіння Ф.У. Тейлора, Г. Емерсона, Ф. та Л. Гілберт, А. Файоля, «школа людських відносин», «теорія наукової організації праці». Сучасний трудовий напрямок економічної думки в Україні.

Особливості праці як об'єкта дослідження. Ціль, завдання, об'єкт та предмет дисципліни. Сфера досліджень економіки праці та соціально-трудових відносин. Структура курсу. Місце економіки праці та соціально-трудових відносин у системі економічних наук.

Тема 2. Трудові ресурси та трудовий потенціал суспільства

Населення як об'єкт наукового дослідження. Специфічний підхід до вивчення населення в економіці праці.

Кількісні характеристики населення: чисельність, статеві-вікова структура, обсяг трудового потенціалу, рівні народжуваності, смертності, середня тривалість життя, сальдо міграції, відносне число шлюбів та розлучень та ін.

Якісні характеристики населення: рівень освіти та професійно-кваліфікаційна структура, культурний рівень, показники здоров'я населення, структура зайнятих в матеріальному виробництві та невиробничій сфері, національно-етнічна структура та ін.

Трудові ресурси як носії соціально-трудових відносин у суспільстві. Схема розрахунку чисельності трудових ресурсів у вітчизняній статистичній практиці. Методика обліку ресурсів праці Міжнародної організації праці: економічно активне та економічно неактивне населення.

Трудовий потенціал як кількісно-якісна характеристика населення. Компоненти трудового потенціалу: психофізіологічні можливості участі у суспільно корисній діяльності, освіта та професіоналізм, здоров'я, творчий потенціал та активність. Трудовий потенціал суспільства, підприємства, працівника. Проблеми формування, збереження, розвитку, реалізації та ефективного використання трудового потенціалу.

Процес відтворення населення. Рух населення: природний, міграційний (механічний) та соціальний. Режими відтворення: розширене, просте, звужене (депопуляція). Територіальний та професійний розподіл трудових ресурсів.

Міграція населення, еміграція та імміграція. Періодична, сезонна та маятникова міграція. Рівень та сальдо міграції, міграційний потік. Причини та соціально-економічні наслідки міграції. Державна міграційна політика.

Концепція людського капіталу.

Тема 3. Праця як сфера життєдіяльності та провідний фактор виробництва

Праця, робота, діяльність. Процес праці: предмети та засоби праці, результат (продукт) праці. Психофізіологічний, організаційно-технологічний та організаційно-економічний аспекти процесу праці. Роль праці у розвитку людини та суспільства.

Система понять про працю: зміст праці, характер праці, умови праці, якість та складність праці, продуктивна та непродуктивна праця, продуктивність праці, організація праці, управління працею. Виробничий, технологічний та трудовий процеси. Робоче місце.

Класифікація видів праці за групами ознак: за характером та змістом праці, за предметом та продуктом праці, за засобами та способами праці, за умовами праці.

Задоволення працею. Показники, що характеризують задоволення працею. Якість трудового життя: сутність поняття, основні характеристики і показники оцінки.

Тема 4. Ринок праці та його регулювання

Умови формування, розвитку та ефективного функціонування ринку праці. Сутність поняття “ринок праці”. Місце ринку праці в системі ринків товарів, послуг, капіталу та ін.

Структура ринку праці. Кон’юнктура ринку праці: врівноважена, працедефіцитна та працевиткова.

Сукупний ринок праці: сукупний попит та сукупна пропозиція. Ємність сукупного ринку праці. Задоволений попит на працю. Поточний ринок праці. Попит та пропозиція на поточному ринку праці. Відкритий та прихований ринок праці, офіційна та неофіційна частка ринку праці.

Суб’єкти відносин на ринку праці: роботодавці, наймані працівники, самозайняте населення, особи, що працюють не за наймом, безробітні, елементи інфраструктури ринку праці. Особливості товару “робоча сила”.

Модель та механізм функціонування ринку праці. Державне регулювання ринку праці. Об’єкти державного регулювання ринку праці.

Функції ринку праці: суспільного розподілу праці, інформаційна, посередницька, ціноутворююча, стимулююча, оздоровлююча, регулююча. Переваги та недоліки розвитку ринку праці в Україні.

Тема 5. Соціально-трудова відносина зайнятості

Поняття зайнятості населення. Сфери зайнятості населення. Функції соціально-економічної системи зайнятості. Категорії зайнятого населення.

Економічний та соціальний зміст зайнятості. Види зайнятості: продуктивна, соціально-корисна, повна, ефективна та раціональна, вимушена та добровільна, первинна та вторинна зайнятість. Концепція глобальної зайнятості.

Класифікація видів зайнятості за характером діяльності, соціальною належністю, територіальною ознакою, рівнем урбанізації, професійно-кваліфікаційною ознакою, статеві-віковою ознакою, видами власності.

Форми зайнятості за ознакою правового регулювання використання робочої си-

ли: регламентована (легальна), нерегламентована (нелегальна).

Державна політика сприяння зайнятості населення в Україні.

Структура та зміст Закону України “Про зайнятість населення”.

Диференціація методів державного регулювання ринку праці за об’єктом, напрямками, формами, характером, змістом, рівнем впливу та залежності від джерел фінансування.

Активна та пасивна політика регулювання зайнятості. Засоби стимулювання попиту на робочу силу.

Активні форми регулювання зайнятості в розвинених країнах: кейнсіанська політика, втручання держави в економічні процеси, пряме стимулювання зайнятості, непрямий вплив на зростання зайнятості, зменшення пропозиції робочої сили, конверсія (реорганізація оборонних галузей), стимулювання самозайнятості, сприяння розвитку малого та середнього бізнесу, створення гнучкого ринку праці, фінансові засоби.

Поняття безробіття. Класифікація типів безробіття: класичне, фрикційне, структурне, циклічне, добровільне, недобровільне, вимушене, приховане, нормальне та ін.

Методика розрахунку рівня безробіття та рівня зайнятості населення.

Умови отримання статусу безробітного згідно зі стандартами МОП та Законом України „Про зайнятість населення”.

Державні гарантії населенню в працездатному віці в Україні. Діяльність центрів зайнятості.

Державні гарантії, пільги та компенсації незайнятому населенню. Розмір та умови виплати допомоги з безробіття.

Соціально-економічні наслідки безробіття.

Змістовний модуль 2

Тема 6. Планування праці

План з праці: цілі, задачі, зміст, порядок розробки. Зв’язок плану з праці з виробничою програмою, планом підвищення ефективності виробництва та іншими внутрішніми документами підприємства.

Цілі, методи (прямий рахунок та факторний) планування росту продуктивності праці. Розробка та обґрунтування заходів з використання факторів та резервів росту продуктивності праці.

Планування чисельності та структури кадрів. Баланс робочого часу одного працівника (робітника). Методи планування чисельності працюючих: укрупнені (прямий рахунок, індексний, факторний), розрахунок чисельності за трудомісткістю робіт; планування чисельності за явочним часом, за числом робочих місць та нормами обслуговування. Планування чисельності керівників, спеціалістів та службовців: за нормативами чисельності та функціями управління; за нормативами та нормами часу; за нормативами та нормами обслуговування і керованості.

Планування заробітної плати: нормативний метод; за категоріями працюючих. Планування середньої заробітної плати. Планування співвідношення темпів росту продуктивності праці та заробітної плати. Планування витрат на персонал.

Тема 7. Організація та нормування праці

Зміст теорії організації праці. Наукова організація праці. Природно-технічна та соціально-економічна сторони організації праці. Структура системи організації праці на підприємстві: розподіл та кооперація праці, нормування праці, організація та обслуговування робочих місць, організація підбору персоналу та його розвиток, удосконалення умов праці, ефективне використання робочого часу, оптимізація режимів праці та відпочинку, раціоналізація трудових процесів, укріплення дисципліни праці. Організація управлінської праці.

Розподіл, спеціалізація, та кооперація праці. Види розподілу праці: функціональний, професійний, технологічний та кваліфікаційний; загальний, частковий та одиничний. Види кооперації праці.

Сутність нормування праці. Міра праці як об'єктивно необхідні затрати робочого часу. Наукове обґрунтування норм праці: технічне, економічне, психофізіологічне та соціальне. Ціль, задачі та процедура нормування праці.

Класифікація норм праці: норма часу, норма виробітку, норма обслуговування, норма часу та обслуговування, норма чисельності. Структура норми часу. Штучний, штучно-калькуляційний час. Методи обліку витрат робочого часу: фотографія, хронометраж.

Напрями розвитку нормування праці в сучасних економічних умовах.

Тема 8. Продуктивність та ефективність праці

Поняття ефективності праці. Кількісна та якісна сторони ефективності. Ефективізація праці на макро- та мікрорівні.

Основні поняття, що характеризують ефективність праці: продуктивність праці, продуктивна сила праці, якість праці, результативність праці, економічність витрат, інтенсивність праці, стабільність праці.

Сутність оцінки ефективності праці. Співвідношення понять “ефективність праці”, “ефективність господарської діяльності”, “стабільність праці”.

Продуктивність у вузькій технічній та широкій суспільній концепції. Поняття живої й упередженої (минулої) праці.

Групи факторів підвищення продуктивності праці: науково-технологічні (матеріально-речовинні, організаційно-економічні, структурні, соціально-психологічні).

Продуктивність праці як показник економічного росту. Основні способи збільшення реального продукту і доходу.

Резерви росту продуктивності й ефективності праці. Групи резервів росту продуктивності праці.

Класифікація і характеристика методів виміру продуктивності праці: натуральний, умовно-натуральний, трудовий, вартісний, метод номінальних груп, багатфакторна модель виміру рівня продуктивності праці.

Програми ефективізації праці на державному рівні. Основні напрями роботи з ефективізації праці на регіональному (галузевому) рівні.

Програми управління продуктивністю праці.

Тема 9. Політика доходів та оплата праці

Рівень життя і доходів населення як предмет соціального управління. Структура доходів населення. Структура доходу працівника. Прожитковий мінімум: сутність і методи розрахунку. Мінімальний споживчий бюджет. «Межа бідності». Соціальні трансферти.

Визначення заробітної плати як категорії ринкової економіки. Номінальна та реальна заробітна плата. Функції заробітної плати: відтворювальна, стимулююча, регулююча, соціальна. Механізм реалізації основних функцій заробітної плати. Реформа оплати праці в Україні.

Рівні регулювання оплати праці в Україні: державний та договірний – Генеральна, галузеві, регіональні угоди, колективний договір, індивідуальна трудова угода; механізм визначення індивідуальної заробітної плати на рівні підприємства – тарифна система, нормування праці, форми та системи заробітної плати.

Тарифна система. Об'єктивні фактори диференціації заробітної плати. Елементи тарифної системи: тарифно-кваліфікаційні довідники, тарифні сітки, тарифні ставки і коефіцієнти, доплати та надбавки до заробітної плати, схема посадових окладів керівників, спеціалістів та службовців. Діапазон тарифної сітки. Методика розрахунку середнього тарифного розряду, середньої тарифної ставки. Єдина тарифна сітка.

Форми заробітної плати: почасова, відрядна. Історія розвитку та використання форм заробітної плати. Переваги та недоліки погодинної і відрядної форм заробітної плати. Умови, що передбачають доцільність та можливість застосування погодинної і відрядної форм заробітної плати.

Класифікація систем заробітної плати. Погодинна форма: проста погодинна, погодинно-преміальна системи. Відрядна форма: проста відрядна, відрядно-преміальна, відрядно-прогресивна, непряма відрядна, акордна системи. Методика розрахунку прямого відрядного та погодинного, відрядно-преміального, погодинно-преміального, відрядно-прогресивного, непрямого відрядного та акордного заробітку. Відрядний приробіток.

Колективні форми організації та оплати праці. Розподіл колективного заробітку: за коефіцієнтом приробітку, індивідуальною розцінкою, кількістю відпрацьованих коефіцієнто-годин, з використанням коефіцієнта трудової участі.

Організація преміювання: основні і додаткові показники й умови преміювання. Обґрунтування розмірів преміальних виплат. Принципи формування преміальної системи підприємства. Одноразові премії і винагороди як складові системи стимулювання праці.

Тема 10. Аналіз, звітність та аудит у сфері праці

Основні трудові показники підприємства.

Аналіз чисельності, структури та руху кадрів: мета та основні задачі. Аналіз забезпеченості підприємств робочою силою. Аналіз розміщення кадрів. Вивчення структури кадрів. Аналіз професійного і кваліфікаційного складу кадрів. Аналіз руху і плинності кадрів.

Основні задачі та методика аналізу продуктивності праці. Аналіз росту продуктивності праці за факторами.

Аналіз заробітної плати: аналіз використання фонду заробітної плати та аналіз

середньої заробітної плати.

Державна статистична звітність з праці.

Ціль аналізу звітності й аудиту в сфері праці. Зміст аудиту в трудовій сфері. Організаційно-технологічний, соціально-психологічний і економічний аспекти аудиту в трудовій сфері. Етапи здійснення аудиторської перевірки в сфері праці. Ефективність аудиту в трудовій сфері.

Змістовний модуль 3

Тема 11. Соціально-трудові відносини як система

Поняття соціально-трудових відносин. Система соціально-трудових відносин.

Ціль, задачі, функції соціально-трудових відносин.

Еволюція соціально-трудових відносин в Україні. Становлення соціально-трудових відносин в період Київської Русі. Соціально-економічний стан України у Литовсько-польський період. Розвиток соціально-трудових відносин у період російської окупації. Особливості соціально-трудових відносин у складі Радянського Союзу. Сучасні соціально-трудові відносини.

Умови формування та розвитку соціально-трудових відносин.

Соціальна політика: сутність, ціль, задачі, основні напрями реалізації.

Глобалізація в системі соціально-трудових відносин. Позитивні та негативні наслідки глобалізації в суспільно-трудовій сфері.

Регулювання соціально-трудових відносин на макро- та мікрорівнях. Структура системи соціально-трудових відносин.

Концепція людського розвитку ПРООН. Методика вимірювання індексу людського розвитку.

Тема 12. Механізм функціонування системи соціально-трудових відносин: організаційні аспекти

Схема функціонування системи соціально-трудових відносин.

Характеристика суб'єктів соціально-трудових відносин. Найманий працівник та роботодавець як суб'єкти відносин у сфері праці. Юридичне поняття терміну „роботодавець”. Представницькі органи від роботодавця. Роль та функції держави в становленні соціально-орієнтованих відносин у сфері праці.

Профспілки, їх ціль та функції. Діяльність профспілок у сфері захисту прав та свобод громадян. Структура та зміст Закону України “Про професійні спілки, їх права та гарантії”.

Рівні регулювання соціально-трудових відносин. Систематизація суб'єктів соціально-трудових відносин на національному, територіальному та галузевому рівнях. Сфери регулювання соціально-трудових відносин.

Характеристика предметів регулювання соціально-трудових відносин на індивідуальному та груповому рівнях. Основні принципи регулювання соціально-трудових відносин. Класифікація типів соціально-трудових відносин. Сутність патерналізму та соціального партнерства.

Сутність та причини трудових конфліктів. Ціль діяльності та сфера повноважень

національної служби посередництва та примирення. Структура та зміст Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)».

Сутність та складові елементи колективно-договірного процесу регулювання соціально-трудових відносин. Сутність та зміст Генеральної, регіональної та галузевої угод, колективного договору.

Нормативно-правова база та законодавчі акти, що регулюють соціально-трудова сферу.

Зміст та структура Указу Президента України “Про Основні напрями соціальної політики на період до 2004 р.”.

Зміст та структура Указу Президента України “Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 р.”.

Зміст та структура Послання Президента України до Верховної Ради України “Європейський вибір: концептуальні основи стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр.”.

Тема 13. Соціальне партнерство

Об’єктивні передумови виникнення соціального партнерства. Поняття і зміст соціального партнерства. Система соціального партнерства: суб’єкти, об’єкти, форми, рівні, механізм реалізації.

Принципи діяльності соціальних партнерів. Принципи ведення колективних переговорів. Принципи укладання колективних договорів та угод. Принципи проведення взаємних консультацій та контролю. Принципи розв’язування колективних спорів (конфліктів).

Держава в системі соціального партнерства. Профспілки. Об’єднання роботодавців.

Механізм реалізації соціального партнерства. Генеральні, галузеві, регіональні угоди, колективні договори.

Формування системи соціального партнерства в Україні: правова база, основні задачі, характеристика системи колективно-договірного регулювання.

Зарубіжні моделі соціального партнерства.

Тема 14. Моніторинг соціально-трудова сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудових відносин

Соціальні процеси в сфері праці. Використання соціологічних і соціально-психологічних методів для дослідження проблем трудової сфери. Мета та задачі соціологічного дослідження. Функції соціологічного дослідження. Види соціологічних досліджень. Етапи соціологічного дослідження. Розробка програми соціологічного дослідження.

Законодавчі акти, що регулюють трудові відносини: Конституція України, Кодекс законів про працю України, закони України «Про зайнятість населення», «Про колективні договори та угоди», «Про охорону праці», «Про оплату праці», концепції і програми соціально-трудова спрямованості, локальні правові акти.

Відповідність трудового законодавства України міжнародним нормам.

Тема 15. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудових відносин

Основні сфери діяльності, задачі та пріоритети Міжнародної організації праці (МОП). Структура МОП: Міжнародна конференція праці, регіональні конференції праці, галузеві комітети, Адміністративна рада, Міжнародне бюро праці (МБП), регіональні відділення МБП, багатодисциплінарні консультативні групи, Міжнародний інститут з дослідження проблем праці, Міжнародний центр з підвищення професійної та технічної кваліфікації. Методи роботи МОП. Порядок розробки міжнародних трудових норм. Контроль за дотриманням норм. Міжнародне технічне співробітництво. Дослідницька та видавнича діяльність МОП. Основні документи МОП, що регулюють соціально-трудові відносини.

Діяльність МОП в Україні.

Зміст основних конвенцій МОП. Конвенції МОП, які ратифіковані Україною.

Тема 16. Міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин

Принципи організації соціально-трудових відносин у країнах з розвинутою ринковою економікою. Основні зарубіжні моделі регулювання соціально-трудових відносин. Типи регулювання соціально-трудових відносин у залежності від ролі та місця владних структур. Типи регулювання соціально-трудових відносин у залежності від ступеня участі працівників в управлінні підприємством.

Регулювання соціально-трудових відносин у Бельгії. Характеристика організації соціально-трудових відносин у Німеччині. Механізм функціонування соціально-трудових відносин у Швеції. Модель організації соціально-трудових відносин у США.

Програми регулювання соціально-трудових відносин у міжнародній практиці. Зміст Всесвітньої програми зайнятості. Зміст Програм професійної підготовки кадрів. Зміст програми “Міжнародні трудові норми і права людини”. Характеристика програм підвищення якості трудового життя.

Характеристика зарубіжного досвіду колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин. Колективні переговори в зарубіжних країнах як ефективний засіб узгодження інтересів суб’єктів соціально-трудових відносин.

Зарубіжні моделі регулювання соціально-трудових відносин на виробничому рівні. Форми виробничої демократії в країнах світу.

3. МОДУЛЬНЕ ПЛАНУВАННЯ

Розподіл навчального часу за заліковими модулями, змістовними модулями, різновидами занять та формами контролю

Назва теми	Короткий зміст тем, що включає змістовний модуль	Різнovid форми навчання	Кількість годин	Форми контролю
1	2	3	4	5
ЗАЛІКОВИЙ МОДУЛЬ 1				
<i>Змістовний модуль 1</i>				
1. Об'єкт, предмет та задачі дисципліни	Історія розвитку економіки праці та соціально-трудових відносин. Особливості праці як об'єкта дослідження. Ціль, завдання, об'єкт та предмет дисципліни. Сфера досліджень економіки праці та соціально-трудових відносин. Місце економіки праці та соціально-трудових відносин у системі економічних наук	лекція	2	Усне опитування, тестові завдання, перевірка завдань СРС
		практичне заняття	2	
		СРС	4	
		ІРС	-	
2. Трудові ресурси та трудовий потенціал суспільства	Населення як об'єкт наукового дослідження. Специфічний підхід до вивчення населення в економіці праці. Кількісні та якісні характеристики населення. Процес відтворення населення, рух населення. Трудові ресурси як носії соціально-трудових відносин у суспільстві. Методика обліку ресурсів праці. Трудовий потенціал як кількісно-якісна характеристика населення, його компоненти. Проблеми формування, збереження, розвитку, реалізації та ефективного використання трудового потенціалу. Концепція людського капіталу	лекція	2	Усне опитування, перевірка правильності виконання домашніх завдань, завдань СРС
		практичне заняття	2	
		СРС	7	
		ІРС	4	
3. Праця як сфера життєдіяльності та провідний фактор виробництва	Система понять про працю. Робоче місце. Класифікація видів праці за групами ознак. Задоволення працею та показники, що її характеризують. Якість трудового життя: сутність поняття, основні характеристики і показники оцінки	лекція	2	Усне опитування, тестові завдання, перевірка завдань СРС
		практичне заняття	2	
		СРС	4	
		ІРС	-	
4. Ринок праці та його регулювання	Сутність поняття “ринок праці”. Умови формування, розвитку та ефективного функціонування ринку праці. Структура та кон'юнктура ринку праці. Сукупний ринок праці, ємність сукупного ринку праці. Поточний ринок праці. Відкритий та прихований ринок праці, офіційна та неофіційна частка ринку праці. Модель та механізм функціонування ринку праці. Державне регулювання ринку праці. Функції ринку праці. Переваги та недоліки розвитку ринку праці в Україні	лекція	3	Усне опитування, перевірка правильності виконання домашніх завдань, завдань СРС
		практичне заняття	2	
		СРС	7	
		ІРС	4	

1	2	3	4	5
5. Соціально-трудові відносини зайнятості	Поняття зайнятості населення. Види та форми зайнятості. Державна політика сприяння зайнятості населення в Україні. Структура та зміст Закону України “Про зайнятість населення”. Поняття безробіття. Класифікація типів безробіття. Методика розрахунку рівня безробіття та рівня зайнятості населення. Державні гарантії населенню в працездатному віці в Україні. Діяльність центрів зайнятості. Соціально-економічні наслідки безробіття	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, тестові завдання, перевірка завдань СРС, ІРС
		СРС	5	
		ІРС	3	
Змістовний модуль 2				
6. Планування праці	План з праці. Цілі, методи (прямий рахунок та факторний) планування росту продуктивності праці. Планування чисельності та структури кадрів. Баланс робочого часу одного працівника (робітника). Методи планування чисельності працюючих. Планування заробітної плати. Планування середньої заробітної плати. Планування співвідношення темпів росту продуктивності праці та заробітної плати. Планування витрат на персонал	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, перевірка завдань СРС
		СРС	4	
		ІРС	4	
7. Організація та нормування праці	Зміст теорії організації праці. Наукова організація праці. Природно-технічна та соціально-економічна сторони організації праці. Структура системи організації праці на підприємстві. Організація управлінської праці. Розподіл, спеціалізація, та кооперація праці. Види розподілу праці. Сутність нормування праці. Міра праці як об’єктивно необхідні затрати робочого часу. Ціль, задачі та процедура нормування праці. Класифікація норм праці. Структура норми часу. Методи обліку витрат робочого часу. Напрями розвитку нормування праці в сучасних економічних умовах	лекція	2	
		практичне заняття	3	Усне опитування, тестові завдання, перевірка завдань СРС
		СРС	4	
		ІРС	-	
8. Продуктивність та ефективність праці	Поняття ефективності праці. Ефективізація праці на макро- та мікрорівні. Сутність оцінки ефективності праці. Продуктивність у вузькій технічній та широкій суспільній концепції. Поняття живої й упредметненої (минулої) праці. Групи факторів підвищення продуктивності праці. Продуктивність праці як показник економічного росту. Основні способи збільшення реального продукту і доходу. Резерви росту продуктивності й ефективності праці. Класифікація і характеристика методів виміру продуктивності праці. Програми управління продуктивністю праці	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, перевірка правильності виконання домашніх завдань, завдань СРС
		СРС	4	
		ІРС	3	

1	2	3	4	5
ЗАЛІКОВИЙ МОДУЛЬ 2				
9. Політика доходів та оплата праці	Рівень життя і доходів населення як предмет соціального управління. Структура доходів населення і працівника. Прожитковий мінімум, мінімальний споживчий бюджет, «межа бідності». Визначення заробітної плати як категорії ринкової економіки. Номінальна та реальна заробітна плата. Функції заробітної плати. Механізм реалізації основних функцій заробітної плати. Реформа оплати праці в Україні. Рівні регулювання оплати праці в Україні. Тарифна система, її елементи. Методика розрахунку середнього тарифного розряду, середньої тарифної ставки. Форми і системи заробітної плати. Організація преміювання. Обґрунтування розмірів преміальних виплат. Принципи формування преміальної системи підприємства	лекція	3	
		практичне заняття	3	Усне опитування, тестові завдання, перевірка завдань СРС
		СРС	6	
		ІРС	4	
10. Аналіз, звітність та аудит у сфері праці	Основні трудові показники підприємства. Аналіз чисельності, структури та руху кадрів: мета та основні задачі. Аналіз забезпеченості підприємств робочою силою. Аналіз розміщення кадрів. Аналіз професійного і кваліфікаційного складу кадрів. Аналіз руху і плинності кадрів. Основні задачі та методика аналізу продуктивності праці. Аналіз заробітної плати. Державна статистична звітність з праці. Ціль аналізу звітності й аудиту в сфері праці. Зміст аудиту в трудовій сфері. Етапи здійснення аудиторської перевірки в сфері праці. Ефективність аудиту в трудовій сфері	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, перевірка завдань СРСР, ІРС
		СРС	6	
		ІРС	-	
Змістовний модуль 3				
11. Соціально-трудові відносини як система	Поняття соціально-трудових відносин. Система соціально-трудових відносин. Еволюція соціально-трудових відносин в Україні. Умови формування та розвитку соціально-трудових відносин. Соціальна політика: сутність, ціль, задачі, основні напрями реалізації. Глобалізація в системі соціально-трудових відносин. Позитивні та негативні наслідки глобалізації в суспільно-трудовій сфері. Регулювання соціально-трудових відносин на макро- та мікрорівнях. Структура системи соціально-трудових відносин. Концепція людського розвитку ПРООН. Методика вимірювання індексу людського розвитку.	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, тестові завдання, перевірка завдань СРС
		СРС	4	
		ІРС	2	

1	2	3	4	5
12. Механізм функціонування системи соціально-трудових відносин: організаційні аспекти	Схема функціонування системи соціально-трудових відносин. Характеристика суб'єктів соціально-трудових відносин. Профспілки, їх ціль та функції. Структура та зміст Закону України «Про професійні спілки, їх права та гарантії». Рівні регулювання соціально-трудових відносин. Сфери регулювання соціально-трудових відносин. Основні принципи регулювання соціально-трудових відносин. Класифікація типів соціально-трудових відносин. Сутність та причини трудових конфліктів. Ціль діяльності та сфера повноважень національної служби посередництва та примирення. Структура та зміст Закону України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)». Сутність та складові елементи колективно-договірного процесу регулювання соціально-трудових відносин. Сутність та зміст Генеральної, регіональної та галузевої угод, колективного договору. Нормативно-правова база та законодавчі акти, що регулюють соціально-трудоу сферу	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, перевірка правильності виконання домашніх завдань, завдань СРС
		СРС	6	
		ІРС	1	
13. Соціальне партнерство	Поняття і зміст соціального партнерства. Принципи діяльності соціальних партнерів. Принципи ведення колективних переговорів. Принципи проведення взаємних консультацій та контролю. Принципи розв'язування колективних спорів (конфліктів). Держава в системі соціального партнерства. Профспілки. Об'єднання роботодавців. Механізм реалізації соціального партнерства. Формування системи соціального партнерства в Україні. Зарубіжні моделі соціального партнерства	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, тестові завдання, перевірка завдань СРС, ІРС
		СРС	4	
		ІРС	2	
14. Моніторинг соціально-трудої сфери як інструмент регулювання та вдосконалення соціально-трудових відносин	Соціальні процеси в сфері праці. Використання соціологічних і соціально-психологічних методів для дослідження проблем трудової сфери. Мета та задачі соціологічного дослідження. Види соціологічних досліджень. Етапи соціологічного дослідження. Розробка програми соціологічного дослідження. Законодавчі акти, що регулюють трудові відносини: Конституція України, Кодекс законів про працю України, закони України «Про зайнятість населення», «Про колективні договори та угоди», «Про охорону праці», «Про оплату праці», концепції і програми соціально-трудої спрямованості, локальні правові акти. Відповідність трудового законодавства України міжнародним нормам.	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, перевірка правильності виконання домашніх завдань, завдань СРС
		СРС	6	
		ІРС	2	

1	2	3	4	5
15. Міжнародна організація праці та її вплив на соціально-трудові відносини	Основні сфери діяльності, задачі та пріоритети Міжнародної організації праці (МОП). Структура МОП. Методи роботи МОП. Порядок розробки міжнародних трудових норм. Контроль за дотриманням норм. Міжнародне технічне співробітництво. Дослідницька та видавнича діяльність МОП. Основні документи МОП, що регулюють соціально-трудові відносини. Діяльність МОП в Україні. Зміст основних конвенцій МОП. Конвенції МОП, які ратифіковані Україною	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, тестові завдання, перевірка завдань СРС
		СРС	4	
		ІРС	2	
16. Міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин	Основні зарубіжні моделі регулювання соціально-трудових відносин. Типи регулювання соціально-трудових відносин у залежності від ролі та місця владних структур. Програми регулювання соціально-трудових відносин у міжнародній практиці. Зміст Всесвітньої програми зайнятості. Зміст Програм професійної підготовки кадрів. Зміст програми “Міжнародні трудові норми і права людини”. Характеристика програм підвищення якості трудового життя. Характеристика зарубіжного досвіду колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин. Колективні переговори в зарубіжних країнах як ефективний засіб узгодження інтересів суб’єктів соціально-трудових відносин. Зарубіжні моделі регулювання соціально-трудових відносин на виробничому рівні. Форми виробничої демократії в країнах світу	лекція	2	
		практичне заняття	2	Усне опитування, перевірка завдань СРСР, ІРС
		СРС	4	
		ІРС	2	
РАЗОМ			180	

4. ПЛАНИ ЛЕКЦІЙ ТА ПРАКТИЧНИХ ЗАНЯТЬ (з розподілом за змістовними модулями)

Змістовний модуль 1

Тема 1. Об'єкт, предмет та задачі дисципліни

1. Донауковий етап уявлень про працю.
2. Характеристика класичного етапу уявлень про працю.
3. Сучасний етап теоретичних і практичних уявлень про працю.
4. Особливості праці як об'єкта дослідження.
5. Ціль, об'єкт, предмет та задачі економіки праці і соціально-трудових відносин.
6. Місце економіки праці і соціально-трудових відносин у системі економічних наук.

Література

1. Абдурахманов К.Х., Бобков В.Н., Буланов В.С., Бычин В.Б., Волгин Н.А. Экономика труда: Социально-трудовые отношения: Учебник. – М.: Экзамен, 2003. – 735 с.
2. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 407 с.
3. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-трудові відносини: Навч. посібник для вузів. – К.: Центр навч. л-ри, 2004. – 440 с.
4. Варна Т.П., Кокин Ю.П., Маслова В.М., Подгаецкий С.И., Сорокина М.Е. Экономика труда: Учебник. – М.: Юристъ, 2003. – 592 с.
5. Генкин Б.М. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА-ИНФРА-М., 2001. – 448 с.
6. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. – К. : Знання, 2006. – 559 с.
7. Єсінова Н.І. Економіка праці та соціально-трудові відносини : Навч. посіб. для студ. вузів. – К.: Кондор, 2004. – 429 с.
8. Завіновська Г.Т. Економіка праці : Нач. посібник. – К.: КНЕУ, 2006. – 299 с.
9. Калина А.В. Економіка праці: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2004. – 272 с.
10. Ковальов В. М., Рижиков В.С., Єськов О.Л. Економіка праці і соціально-трудові відносини : Навч. посібник для вищих навч. закладів - К.: Центр навч. л-ри, 2006. – 255 с.
11. Михайлов Є.П., Мерзляк А.В., Корецький М.Х., Михайлова Г.О. Економіка праці і соціально-трудові відносини : Навч. посібник для вузів - К. : Центр навч. л-ри, 2005. – 240 с.
12. Слезингер Г.Э. Труд в условиях рыночной экономики: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 336 с.
13. Чапек В.Н. Экономика труда: Учеб. пособ. для студентов эконом. специальностей вузов. – Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. – 348 с.
14. Экономика труда и социально-трудовые отношения / Под ред. Г.Г. Меликьяна, Р.П. Колосовой. – М.: Издательство МГУ, ЧеРо, 1996. – 624 с.
15. Эренберг Р.Д., Смит Р.С. Современная экономика труда. – М.: Издательство МГУ, 1996. – 779 с.

Тема 2. Трудові ресурси та трудовий потенціал суспільства

1. Специфіка вивчення населення в економіці праці.
2. Кількісні та якісні характеристики населення.
3. Трудові ресурси як носії трудових відносин у суспільстві.

4. Трудовий потенціал як якісна характеристика трудових ресурсів.
5. Типи та режими відтворення населення.
6. Міграція населення. Принципи і наслідки міграції.

Література

1. Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року: Схвалено Указом Президента України від 3 серпня 1999 року №958/99 // Офіційний вісник України. - 1999. - №31. - Ст.1608.
2. Грішнова О.А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. - К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. - 254 с.
3. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка. - К.: РВПС України НАН України, 2002. - 206 с.
4. Комиссаров Т.А. Управление человеческими ресурсами: Учебное пособие. - М.: Дело, 2002. - 312 с.
5. Криклій А.С. Освіта і професійне навчання як чинники розвитку трудового потенціалу. — К.: Репрографіка, 2005. — 473с.
6. Лич В.М. Трудовий потенціал: теорія та практика відтворення. - К.: Науковий світ, 2003. - 314 с.
7. Медков В.М. Основы демографии: Учебное пособие. Серия «Учебники и учебники пособия». - Ростов-на-Дону: «Феникс», 2003. - 448 с.
8. Осовська Г.В., Крушельницька О.В. Управління трудовими ресурсами: Навчальний посібник. - К.: Кондор, 2003. - 224 с.
9. Пирожков С., Малиновская Е., Хомра А. Внешние трудовые миграции в Украине: социально-экономический аспект. - К.: НИПМБ, 2003. - 134 с.
10. Прибиткова І.М. Основи демографії: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. - К.: Артк, 1995. - 256 с.
11. Регіональні проблеми формування трудового потенціалу і шляхи їх вирішення: Монографія / Лук'янченко Н.Д., Антонюк В.П., Шаульська Л.В., Шамілева Л.Л. та ін.— Донецьк: ДонНУ МОН України; ІЕП НАН України, 2004. - 340 с.
12. Шаталова Н.И. Трудовой потенциал работника: Учебное пособие. - М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. - 399 с.
13. Шаульська Л.В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України: Монографія. - Донецьк: ІЕП НАН України, 2005. - 502 с.
14. Якість трудового потенціалу та управління трудовою сферою в Україні: соціальна експертиза: Монографія / Амоша О.І., Новікова О.Ф., Антонюк В.П., Шаульська Л.В.та ін. - Донецьк: ІЕП НАН України, 2006. - 208 с.

Тема 3. Праця як сфера життєдіяльності та провідний фактор виробництва

1. Сутність праці. Праця як соціально-економічна категорія.
2. Роль праці в розвитку людини та суспільства.
3. Система понять про працю.
4. Класифікація видів праці.
5. Задоволеність працею та її структура.
6. Якість трудового життя: сутність, показники, принципи, рівні оцінки.

Література

1. Кодекс законов о труде Украины: научно-практический комментарий. - Издание второе переработанное и дополненное. - Х.: ООО «Одиссей», 2002. - 864 с.

2. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 407 с.
3. Варна Т.П., Кокин Ю.П., Маслова В.М., Подгаецкий С.И., Сорокина М.Е. Экономика труда: Учебник. – М.: Юристъ, 2003. – 592 с.
4. Генкин Б.М. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА-ИНФРА-М., 2001. – 448 с.
5. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. – К. : Знання, 2006. – 559 с.
6. Егоршин А.П. Управление персоналом: Учебник. – Н.Новгород: НИМБ, 2001. – 720 с.
7. Калина А.В. Економіка праці: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2004. – 272 с.
8. Лукьянченко Н.Д. Управление трудом на промышленных предприятиях. – Донецк: Донбасс, 1996. – 330 с.
9. Политика доходов и качество жизни населения: Учебное пособие / Под ред. Горлова Н.А. – СПб.: Питер, 2003. – 652 с.
10. Экономика труда и социально-трудовые отношения / Под ред. Г.Г. Меликьяна, Р.П. Колосовой. – М.: Издательство МГУ, ЧеРо, 1996. – 624 с.

Тема 4. Ринок праці і його регулювання

1. Умови формування та функціонування ринку праці.
2. Структура і суб'єкти відносин на ринку праці.
3. Функції ринку праці.
4. Проблеми розвитку ринку праці в Україні.

Література

1. Бандур С.І., Заяць Т.А., Онікієнко В.В., Кучинська О.О., Туранський Ю.П. Соціальні пріоритети ринку праці: методологія, практика, шляхи забезпечення – К.: РВПС України НАН України, 2001. – 260 с.
2. Бараник З.П. Статистика ринку праці: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни – К.: КНЕУ, 2003. — 148 с.
3. Бобков В.Н., Буланов В.С., Карташов С.А. Рынок труда: Учеб. для вузов. – М. : Экзамен, 2003. - 480 с.
4. Богиня Д.П., Куліков Г.Т., Шамота В.М., Лісогор Л.С., Долгова Л.І. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати. – К.: Інститут економіки НАН України, 2001. — 300 с.
5. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. - К. : Знання, 2006. - 559 с.
6. Калініна С.П. Ринок праці і зайнятість: теоретико-методологічний аспект. - Донецьк: ДонНУ, 2005. - 227 с.
7. Лібанова Е.М. Ринок праці: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 224 с.
8. Лісогор Л.С. Формування ринку праці в Україні. – К.: Інститут економіки НАН України, 2003. – 295 с.
9. Петюх В.М. Ринок праці: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни – К.: КНЕУ, 2000. – 126 с.
10. Регулирование занятости населения крупного промышленного региона / С.П. Калинина, И.Д. Крыжко, Н.Д. Лукьянченко, Г.А. Черниченко. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 1998. – 176 с.
11. Регіональні проблеми формування трудового потенціалу і шляхи їх вирішення: Монографія / Лук'яненко Н.Д., Антонюк В.П., Шаульська Л.В., Шамілева Л.Л. та ін.– Донецьк: ДонНУ МОН України; ІЕП НАН України, 2004. – 340 с.

12. Рофе А.И. Рынок труда: Учебник / Академия труда и социальных отношений. – М.: МИК, 2003. – 272 с.
13. Садова У., Семів Л. Регіональні ринки праці: Монографія. – Львів: Інститут регіональних досліджень НАН України, 2000. – 264 с.
14. Чепурко Г.І. Ринок праці в Україні: проблеми зайнятості в період становлення ринкової економіки. — К.: Інститут соціології НАН України, 2004. — 274с.
15. Шлендер П.Э., Воротникова В.В., Довгая Е.Г. Рынок труда: Учеб. пособие для вузов. – М.: Вуз. учеб., 2004. - 205 с.

Тема 5. Соціально-трудова відносина зайнятості

1. Соціально-економічний зміст зайнятості в сучасних умовах.
2. Види та форми зайнятості.
3. Державне регулювання зайнятості. Активні та пасивні методи регулювання рівня зайнятості населення.
4. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості.
5. Закон України “Про зайнятість населення”.
6. Безробіття: його види і причини виникнення, соціально-економічні наслідки.
7. Соціальна підтримка безробітних.
8. Стратегія забезпечення продуктивної зайнятості населення України.

Література

1. Безтелесна Л.І., Юрчик Г.М. Державне регулювання зайнятості: Підручник для студ. вищих навч. закл. — Рівне : НУВГП, 2006. — 210с.
2. Бобков В.Н., Буланов В.С., Карташов С.А. Рынок труда: Учеб. для вузов. – М. : Экзамен, 2003. - 480 с.
3. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості: Навчальний посібник – К.: КНЕУ, 2003. – 252 с.
4. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносина. - К. : Знання, 2006. - 559 с.
5. Зайцева К.Ва. Державне управління зайнятістю населення / Донецький держ. ун-т управління. — Донецьк : МПП "ВІК", 2005. — 319с.
6. Закон України "Про зайнятість населення": За станом на 16 червня 2006 р. / Верховна Рада України. — Офіц. вид. — К.: Паламентське вид-во, 2006. — 27с.
7. Захожай В.Б., Калина А.В. Статистика труда и занятости: Учеб.-метод. пособие. — К.: МАУП, 2000. — 79с.
8. Краснов Ю.М. Економічна стратегія ефективної зайнятості / Науково-дослідний економічний ін-т М-ва економіки та з питань Європейської інтеграції України. — К. : Знання України, 2001. — 253с.
9. Лібанова Е.М. Ринок праці та соціальний захист: Навч. посіб. - К.: Вид-во С. Павличко "Основи", 2004. - 491 с.
10. Лисенко Л.І. Ринок праці. Техніка пошуку роботи: Навч. посіб. для студ. вузів. - К.: Професіонал, 2004. - 311 с.
11. Лісогор Л.С. Формування ринку праці в Україні. – К.: Інститут економіки НАН України, 2003. – 295 с.
12. Петюх В.М. Ринок праці: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни. – К.: КНЕУ, 2000. – 126 с.
13. Рофе А.И. Рынок труда: Учебник / Академия труда и социальных отношений. – М.: МИК, 2003. – 272 с.
14. Чепурко Г.І. Ринок праці в Україні: проблеми зайнятості в період становлення рин-

кової економіки. — К.: Інститут соціології НАН України, 2004. — 274с.

15. Шлендер П.Э., Воротникова В.В., Довгая Е.Г. Рынок труда: Учеб. пособие для вузов. — М.: Вуз. учеб., 2004. - 205 с.

Змістовний модуль 2

Тема 6. Планування праці

1. Ціль, зміст та порядок розробки плану з праці.
2. Планування зростання продуктивності праці.
3. Планування чисельності та структури кадрів.
4. Особливості планування чисельності різних категорій персоналу.
5. Джерела залучення персоналу.
6. Планування заробітної плати.
7. Значення планування витрат на персонал.

Література

1. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. — М.: ЮНИТИ, 2001. — 407 с.
2. Беда Ф.П., Наконечный Л.И. Экономика, організація та планування діяльності підприємств: Навчальний посібник. — Л.: Каменяр, 2001. — 266 с.
3. Белов М.А., Євдокимова Н.М., Москалюк В.Є., Оберемчук В.Ф., Степанов О.П. Планування діяльності підприємства: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни — К.: КНЕУ, 2002. — 252 с.
4. Варна Т.П., Кокин Ю.П., Маслова В.М., Подгаецкий С.И., Сорокина М.Е. Экономика труда: Учебник. - М.: Юристъ, 2003. — 592 с.
5. Зінь Е.А. Планування діяльності підприємства : Підручник для вузів. - К. : Професіонал, 2004. - 320 с.
6. Калина А.В. Економіка праці: Навчальний посібник. — К.: МАУП, 2004. — 272 с.
7. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчальний посібник. — К.: Видавництво Європейського університету, 2004. — 188 с.
8. Пасічник В. Г. Планування діяльності підприємства : Навч. посіб. для вузів. - К.: Центр навч. л-ри, 2005. - 256 с.
9. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства : Навч. посібник для вузів. - К.: Каравела, 2005. - 312 с.
10. Шекшня С.В. Планирование персонала и прием на работу. — М.: ЗАО «Бизнес-школа «Интел-Синтез», 1997. — 80 с.

Тема 7. Організація та нормування праці

1. Значення організації праці для вирішення соціально-економічних задач.
2. Структура системи організації праці на підприємстві.
3. Організація управлінської праці.
4. Ціль, задачі, процедура та методи нормування праці.
5. Види норм праці. Класифікація витрат робочого часу, методи їх реєстрації.
6. Проблеми і напрями розвитку нормування праці на сучасному етапі.

Література

1. Абрамов В.Н., Данюк В.М., Гриненко А.М., Колот А.М., Чернов В.И. Нормирование

труда: Учебник. – К.: ИСИО, 1995. – 204 с.

2. Багрова І.В. Нормування праці: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 212 с.

3. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Організація праці менеджера: Навчальний посібник / Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М.І. Туган-Барановського. – К.: Видавничий дім «Професіонал», 2004. – 303 с.

4. Білоконенко В.І. Нормування праці: Конспект лекцій. – Харків: ХДЕУ, 2004. – 139 с.

5. Бородин В.В. Нормирование труда : Учеб.-практ. пособие. - М.: Городец, 2005. - 191 с.

6. Калина А.В. Организация и оплата труда в условиях рынка (аспект эффективности): Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2001. — 312с.

7. Колпаков В.М. Організація праці менеджера: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. — К. : МАУП, 2005. — 432с.

8. Лукьянченко Н.Д., Копытина Т.И. Нормирование труда: Учебник. – Д.: ДонНУ, 2004. – 214 с.

9. Организация и нормирование труда: Учебное пособие / Под ред. Адамчука В.В. – М.: Финансинформ, 1999. – 301 с.

10. Рофе А.И. Организация и нормирование труда: Учебник для вузов / Академия труда и социальных отношений. – М.: МИК, 2003. – 367 с.

11. Ушенко Н.В. Організація праці менеджера : Практикум. - Донецьк : Юго-Восток, 2004. - 171 с.

Тема 8. Продуктивність та ефективність праці

1. Продуктивність та ефективність праці, їх взаємозв'язок.

2. Значення зростання продуктивності праці для суспільства та підприємства.

3. Показники, що характеризують ефективність праці.

4. Взаємозв'язок продуктивності праці та трудомісткості.

5. Види трудомісткості та методи її зниження.

6. Методи виміру продуктивності праці: натуральний, умовно-натуральний, трудовий, вартісний.

7. Класифікація факторів зростання ефективності та продуктивності праці.

8. Поняття резервів зростання продуктивності праці.

9. Програми управління ефективністю та продуктивністю праці.

Література

1. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 407 с.

2. Бабенко А.Г. Управление повышением производительности труда — Донецк: Институт экономики промышленности НАН Украины, 1996. — 269с.

3. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-трудоі відносини: Навч. посібник для вузів. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - 440 с.

4. Бухалков М. И. Организация и нормирование труда: Учебник для студ. вузов. — М. Инфра-М, 2007. – 400 с.

5. Генкин Б.М. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА-ИНФРА-М., 2001. – 448 с.

6. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудоі відносини. - К. : Знання, 2006. - 559 с.

7. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудоі відносини: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2005. - 304 с.

8. Одегов Ю.Г., Карташова Л.В. Управление персоналом, оценка эффективности: Учебное пособие. – М.: Издательство «Экзамен», 2002. – 256 с.
9. Слезингер Г.Э. Труд в условиях рыночной экономики: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 336 с.
10. Экономика труда и социально-трудовые отношения / Под ред. Г.Г. Меликьяна, Р.П. Колосовой. – М.: Издательство МГУ, ЧеРо, 1996. – 624 с.

Тема 9. Політика доходів та оплата праці

1. Рівень життя та доходів як предмет соціального управління.
2. Соціально-економічна сутність заробітної плати.
3. Функції та джерела формування заробітної плати.
4. Рівні регулювання оплати праці в Україні.
5. Тарифна система.
6. Методика розрахунку середніх тарифних ставок, коефіцієнтів, розрядів.
7. Доплати і надбавки до заробітної плати. Умови їх застосування.
8. Форми і системи заробітної плати.
9. Колективні форми оплати праці. Способи розподілу колективного заробітку.
10. Організація преміювання персоналу.

Література

1. Закон України «Про межу малозабезпеченості» від 04.10.94 р. №190/94 ВР // Інформаційний бюлетень Міністерства праці України. – 1994. – №12.
2. Закон України «Про мінімальний споживчий бюджет» від 3 липня 1991 р. №1284-XII // Відомості Верховної Ради. – 1991. – №42. – Ст. 553.
3. Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року №108/95-ВР // Закони України. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997. – Т. 8. – С. 210-218.
4. Концепція дальшого реформування оплати праці в Україні: Схвалено Указом Президента України від 25 грудня 2000 року №1375-2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – №13. – Ст. 505.
5. Про основні напрями політики щодо грошових доходів населення України: Схвалено Указом Президента від 7 серпня 1999 року №969/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – №32. – Ст. 1662.
6. Про стратегію подолання бідності: Схвалено Указом Президента України від 15 серпня 2001 р. №637/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – №33. – Ст. 1525.
7. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 407 с.
8. Богиня Д.П., Куліков Г.Т., Шамота В.М, Лісогор Л.С., Долгова Л.І. Соціально-економічний механізм регулювання ринку праці та заробітної плати – К. Інститут економіки НАН України, 2001. – 300 с.
9. Волгин Н.А. Оплата труда: производство, социальная сфера, государственная служба: Анализ, проблемы, решения. – М.: ЭКЗАМЕН, 2003. – 223 с.
10. Волгин Н.А., Волгина О.Н. Оплата труда: японский опыт и российская практика: Учеб. пособие для студ. — М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и Ко", 2005. — 507с.
11. Калина А.В. Организация и оплата труда в условиях рынка (аспект эффективности): Учебное пособие. – К.: МАУП, 2001. – 312 с.
12. Колот А.М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 1998. – 224 с.

13. Лукьянченко Н.Д. Управление трудом на промышленных предприятиях. – Донецк: Донбасс, 1996. – 330 с.
14. Павленко Н. С. Организация труда и заработная плата: Практик. пособие: В 2 т. - Харьков: Фактор, 2001. - 2001. - 355 с.
15. Яковлев Р.А. Оплата труда в организации. – М.: МЦФЭР, 2005. — 525с.

Тема 10. Аналіз, звітність та аудит у сфері праці

1. Система трудових показників підприємства.
2. Аналіз чисельності, структури та руху кадрів.
3. Аналіз продуктивності праці. Факторний аналіз росту продуктивності праці.
4. Аналіз заробітної плати.
5. Державна статистична звітність з праці.
6. Сутність та мета аудиту в трудовій сфері.
7. Етапи проведення аудиту в сфері праці.
8. Ефективність аудита в трудовій сфері.

Література

1. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 407 с.
2. Блюмина М.С., Козырев В.В., Тарасова Н.А., Фаерман Е.Ю. Анализ и прогноз эффективности труда и доходов населения. – М., 1996. – 90 с.
3. Генкин Б.М. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА-ИНФРА-М., 2001. – 448 с.
4. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудова відносини. - К. : Знання, 2006. - 559 с.
5. Есинова Н.И. Экономика труда и социально-трудовые отношения: Учебное пособие – К.: Кондор, 2003. – 464 с.
6. Калина А.В., Конева М.И., Ященко В.А. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро- и макроуровни): Учебно-методическое пособие. – К.: МАУП, 2004. – 416 с.
7. Одегов Ю.Г., Никонова Т.В. Аудит и контроллинг персонала: Учебное пособие / Российская экономическая академия им. Г.В. Плеханова. – М.: Экзамен, 2004. — 542 с.
8. Плаксов В.А. Економічний аналіз показників праці на підприємстві. – К.: Інститут змісту та методів навчання, 1998. — 84 с.
9. Попов Л.А. Анализ и моделирование трудовых показателей: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 208 с.
10. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. – Минск: ООО «Новое знание», 2001. – 688 с.

Змістовний модуль 3

Тема 11. Соціально-трудова відносина як система

1. Ціль, задачі, функції соціально-трудова відносин.
2. Еволюція соціально-трудова відносин в Україні.
3. Фактори формування і розвитку соціально-трудова відносин.
4. Концепція людського розвитку ПРООН.

Література

1. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-трудові відносини: Навч. посібник для вузів. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - 440 с.
2. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. - К.: Знання, 2006. - 559 с.
3. Зарубіжний та міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин та соціального захисту населення / За ред. С.В. Мельник. — Луганськ: Державна установа НДІ соціально-трудових відносин, 2005. — 178с.
4. Калина А.В. Економіка праці: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2004. – 272 с.
5. Колот А.М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання. - К.: КНЕУ, 2005. - 230 с.
6. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2005. - 304 с.
7. Сучасний стан, проблеми та тенденції соціально-трудових відносин в Україні: спроба соціального конструювання / За ред. Саєнко Ю.І., Привалова Ю.О. – К.: Видавничий дом «Стилос», 2003. – 362 с.
8. Удотова Л.Ф. Соціальна статистика: Підручник. – К.: КНЕУ, 2002. – 376 с.
9. Уманский А.М., Сумцов В.Г., Гордиенко В.Д. Социально-трудовые отношения: Учебное пособие – Луганск: ВНУ им. В. Даля, 2003. – 472 с.
10. Экономика труда и социально-трудовые отношения / Под ред. Г.Г. Меликьяна, Р.П. Колосовой. – М.: Издательство МГУ, ЧеРо, 1996. – 624 с.

Тема 12. Механізм функціонування системи соціально-трудових відносин: організаційні аспекти

1. Механізм функціонування системи соціально-трудових відносин.
2. Суб'єкти і рівні регулювання соціально-трудових відносин.
3. Предмети та сфери регулювання соціально-трудових відносин.
4. Типи та принципи соціально-трудових відносин.
5. Колективно-договірне регулювання соціально-трудових відносин.

Література

1. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 р. №3356-ХІІ // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 178-183.
2. Закон України «Про організації роботодавців» від 24 травня 2001 р. №2436-ІІІ // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 198-208.
3. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. №137/98-ВР // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 208-217.
4. Закон України «Про професійні спілки, їх права і гарантії» від 15 вересня 1999 р. №1045-ХІV // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 183-198.
5. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр. Європейський вибір: Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2002. – 74 с.
6. Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року: Схвалено Указом Президента України від 3 серпня 1999 року №958/99 // Офіційний вісник України. -1999. – №31. – Ст.1608.

7. Про утворення Національної служби посередництва і примирення: Схвалено Указом Президента України від 17 листопада 1998 року №1258/98 // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 236-273.
8. Армстронг М. Стратегическое управление человеческими ресурсами. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 328 с.
9. Есинова Н.И. Экономика труда и социально-трудовые отношения: Учебное пособие – К.: Кондор, 2003. – 464 с.
10. Колот А.М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. – К.: КНЕУ, 2003. – 230 с.
11. Кутулинский Е.Д., Зубкова А.Ф., Румянцев Б.Г. Регулирование трудовых отношений в рыночной экономике. – М.: НИИ труда, 1997. – 457 с.
12. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2005. - 304 с.
13. Сучасний стан, проблеми та тенденції соціально-трудових відносин в Україні: спроба соціального конструювання / За ред. Саєнко Ю.І., Привалова Ю.О. – К.: Видавничий дом «Стилос», 2003. – 361 с.
14. Уманский А.М., Сумцов В.Г., Гордиенко В.Д. Социально-трудовые отношения: Учебное пособие – Луганск: ВНУ им. В. Даля, 2003. – 472 с.
15. Экономика труда и социально-трудовые отношения / Под ред. Г.Г. Меликьяна, Р.П. Колосовой. – М.: Издательство МГУ, ЧеРо, 1996. – 624 с.

Тема 13. Соціальне партнерство

1. Поняття соціального партнерства. Об'єктивні передумови його виникнення.
2. Система соціального партнерства: суб'єкти, об'єкти, форми, рівні і механізм реалізації.
3. Сторони соціального партнерства: держава, профспілки, об'єднання роботодавців.
4. Принципи діяльності соціальних партнерів.
5. Формування системи соціального партнерства в Україні.
6. Зарубіжні моделі соціального партнерства.

Література

1. Про Національну раду соціального партнерства: Схвалено Указом Президента України від 3 березня 1998 р. №137/98-вр // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 217-222.
2. Балабанова Н.В., Жуков В.И., Пилипенко В.Е. Социальный диалог. Социальное партнерство. Социальное государство. – К.: Академия труда и социальных отношений Федерации профсоюзов Украины, 2002. – 189 с.
3. Гостенина В.И. Социальное партнерство в различных моделях общества. – М.: Айна, 2001. – 96 с.
4. Есинова Н.И. Экономика труда и социально-трудовые отношения: Учебное пособие – К.: Кондор, 2003. – 464 с.
5. Колот А.М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання. - К.: КНЕУ, 2005. - 230 с.
6. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчальний посібник. – К.: Видавництво Європейського університету, 2004. – 188 с.
7. Михеев В.А. Основы социального партнерства: Учебник для вузов. – М.: Экзамен, 2001. – 448 с.
8. Уманский А.М., Сумцов В.Г., Гордиенко В.Д. Социально-трудовые отношения: Учебное пособие. – Луганск: ВНУ им. В. Даля, 2003. – 472 с.

9. Экономика труда (социально-трудовые отношения) / Под ред. Волгина Н.А., Одегова Ю.Г. – М.: «ЭКЗАМЕН», 2002 – 736 с.
10. Экономика труда и социально-трудовые отношения / Под ред. Г.Г. Меликьяна, Р.П. Колосовой. – М.: Издательство МГУ, ЧеРо, 1996. – 624 с.

Тема 14. Моніторинг соціально-трудо́вої сфери як інструмент регулювання й удосконалення соціально-трудо́вих відносин

1. Соціальні процеси у сфері праці.
2. Соціологічні дослідження у сфері праці: ціль, задачі, функції, види.
3. Етапи соціологічного дослідження.
4. Розробка програми соціологічного дослідження.
5. Законодавчі акти, що регулюють соціально-трудо́ві відносини.
6. Відповідність трудового законодавства України міжнародним нормам.

 Література

1. Нова Конституція України. – К.: Наукова Думка, 1996. – 133 с.
2. Кодекс законов о труде Украины: научно-практический комментарий. – Издание второе переработанное и дополненное. – Х.: ООО «Одиссей», 2002. – 864 с.
3. Закон Украины «Об охране труда» от 14.10.1992 №2694-ХІІ // Законодавство України про охорону праці. Том. 1 – К., 1995. – С. 3-29.
4. Закон України «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 р. №803-12 // Закони України. – Т. 1. – К.: Інститут законодавства, 1996. – С. 252-268.
5. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 р. №3356-ХІІ // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 178-183.
6. Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року №108/95-ВР // Закони України. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997. – Т. 8. – С. 210-218.
7. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр. Європейський вибір: Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2002. – 74 с.
8. Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року: Схвалено Указом Президента України від 3 серпня 1999 року №958/99 // Офіційний вісник України. -1999. – №31. – Ст. 1608.
9. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-трудо́ві відносини: Навч. посібник для вузів. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - 440 с.
10. Єріна А. М. Організація вибірко́вих обстежень: Навчальний посібник – К.: КНЕУ, 2004. – 128 с.
11. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.
12. Панина Н.В. Технология социологического исследования (курс лекций). – К.: Институт социологии НАН Украины, 2001. – 277 с.
13. Рабочая книга социолога / Под ред. Г.В. Осипова. – М.: Едиториал УРСС, 2003. — 477 с.
14. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учебное пособие – К.: МАУП, 2000. – 304 с.
15. Твердохліб М.Г. Інформаційне забезпечення менеджменту: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 2002. – 224 с.

Тема 15. Міжнародна організація праці та її вплив на розвиток соціально-трудо́вих відносин

1. Міжнародна організація праці (МОП): сфери діяльності, задачі та пріоритети.

2. Структура МОП.
3. Методи роботи МОП.
4. Основні документи МОП, що регулюють соціально-трудові відносини.
5. Діяльність МОП в Україні.

Література

1. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-трудові відносини: Навч. посібник для вузів. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - 440 с.
2. Войтик А.А. Международная организация труда и права человека / Общественное объединение "Белорусский Центр конституционализма и сравнительно-правовых исследований". — Минск : Тесей, 2002. — 254с.
3. Декларація міжнародної організації праці основних принципів та прав у світі праці. — К.: МБП, 1999. — 75 с.
4. Есинова Н.И. Экономика труда и социально-трудовые отношения: Учебное пособие. — К.: Кондор, 2003. — 464 с.
5. Конвенции и рекомендации, принятые международной организацией труда: в 2 т. — Изд. Междунар. бюро труда, 1991.-Т.І.- 1160 с.; Т.2. — 2248 с.
6. Уманский А.М., Сумцов В.Г. Международные трудовые нормы и рекомендации. — Луганск: ВГУ им. В. Даля, 1999.- 247 с.
7. Экономика труда и социально-трудовые отношения / Под ред. Г.Г. Меликьяна, Р.П. Колосовой. — М.: Издательство МГУ, ЧеРо, 1996. — 624 с.

Тема 16. Міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин

1. Принципи та моделі регулювання соціально-трудових відносин у розвинутих зарубіжних країнах.
2. Програми регулювання соціально-трудових відносин у міжнародній практиці.
3. Колективно-договірне регулювання відносин між адміністрацією і профспілками (зарубіжний досвід).
4. Практика регулювання соціально-трудових відносин на мікрорівні.

Література

1. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-трудові відносини: Навч. посібник для вузів. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - 440 с.
2. Волгин Н.А. Японский опыт решения экономических и социально-трудовых проблем. — М.: Экономика, 1998. — 255 с.
3. Иваненко В.А., Иваненко В.С. Социальные права человека и социальные обязанности государства: международные и конституционные правовые аспекты. — СПб.: Изд-во «Юридический центр Пресс», 2003. — 404 с.
4. Колот А.М. Соціально-трудові відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. — К.: КНЕУ, 2003. — 230 с.
5. Лебедева Л.Ф. США: государство и социальное обеспечение. Механизм регулирования. — М.: Наука, 2000. — 143 с.
6. Михеев В.А. Основы социального партнерства: Учебник для вузов. — М.: Экзамен, 2001. — 448 с.
7. Зарубіжний та міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин та соціального захисту населення / За ред. С.В. Мельник. — Луганськ: Державна установа НДІ соціально-трудових відносин, 2005. — 178с.
8. Новіков В.М. Організація і розвиток соціальної сфери (зарубіжний і вітчизняний досвід). — К.: Інститут економіки НАН України, 2000. — 246 с.

5. МЕТОДИЧНІ ВКАЗІВКИ ЩОДО ОРГАНІЗАЦІЇ САМОСТІЙНОЇ ТА ІНДИВІДУАЛЬНОЇ РОБОТИ

Самостійна робота студентів над вивченням цього курсу є обов'язковою умовою успішного засвоєння змісту дисципліни. Регулярна самостійна робота студентів зі спеціальною літературою, з нормативно-правовими документами, розв'язання задач, а також інші форми самостійної роботи студентів сприяють розвитку навичок науково-дослідницької діяльності, формують економічне мислення, тренують вміння аналізувати та оцінювати факти, опрацьовувати, викладати та аргументувати власні судження. Самостійна робота покликана сприяти розвитку самостійності і відповідальності, а також становленню та закріпленню навичок виступу, обґрунтуванню захисту власної точки зору тощо.

Самостійна робота студента оцінюється викладачем під час проведення практичних занять, консультацій, поточного та підсумкового контролю. Самостійна робота передбачає обов'язкову систематичну підготовку до аудиторних занять:

- опрацювання теоретичних засад прослуханого лекційного матеріалу;
- вивчення обов'язкової та додаткової літератури;
- підготовку до поточного тестування та контрольних робіт;
- виконання домашніх завдань, в тому числі розв'язання практичних задач;
- систематику вивченого матеріалу курсу перед написанням модулів та іспитом.

Максимальна кількість балів, що може бути набрана студентом за активну аудиторну роботу, дорівнює **5 балів**. Інші обов'язкові та вибіркові види самостійної роботи і кількість можливих для отримання балів представлено у карті самостійної роботи студента.

КАРТА САМОСТІЙНОЇ РОБОТИ СТУДЕНТА

Види самостійної роботи	Планові терміни виконання	Форми контролю та звітності	Максимальна кількість балів
1	2	3	4
ДЕННА ФОРМА НАВЧАННЯ			
I. Обов'язкові			
1.1. Написання реферату з досліджуваної тематики	Один раз на семестр	Захист матеріалів реферату під час практичного заняття або консультації	2
1.2. Підготовка анотованого списку літератури за темою	Один раз на семестр	Обговорення підготовлених матеріалів під час аудиторних занять	2
1.3. Розробка тестових завдань	Один раз на семестр		1
Разом балів за обов'язкові види СРС			5
II. Вибіркові			
2.1. Розв'язання і письмове оформлення розрахунково-аналітичних завдань*	Один раз протягом залікового модуля	Перевірка правильності виконаних завдань	2

1	2	3	4
2.2. Складання опорно-інформаційних схем*	Один раз протягом залікового модуля	Обговорення проведеної роботи під час практичного заняття або консультації	2
2.3. Аналіз наукової публікації	Один раз на семестр	Обговорення проведеної роботи під час практичного	1
2.4. Підбір літературних джерел за обраною тематикою	Один раз на семестр	Обговорення підготовлених матеріалів під час аудиторних занять	1
2.5. Аналіз конкретної виробничої ситуації	Один раз на семестр	Обговорення проведеної роботи під час практичного заняття або консультації	2
2.6. Написання наукових робіт, участь у наукових студентських конференціях та семінарах	Один раз на семестр	Обговорення з викладачем підготовлених матеріалів, подання до друку, виступи з доповідями на наукових студентських конференціях і семінарах	3
Разом балів за вибіркові види СРС			11
Всього балів за СРС			16
ЗАОЧНА ФОРМА НАВЧАННЯ			
<i>I. Обов'язкові</i>			
1.1. Написання реферату з досліджуваної тематики	Один раз протягом залікового модуля	Захист матеріалів реферату під час практичного заняття або консультації	2
1.2. Підготовка анотованого списку літератури за темою	Один раз протягом залікового модуля	Обговорення підготовлених матеріалів під час аудиторних занять	2
1.3. Розробка тестових завдань	Один раз на семестр		1
Разом балів за обов'язкові види СРС			5
<i>II. Вибіркові</i>			
2.1. Складання опорно-інформаційних схем*	Один раз на семестр	Обговорення проведеної роботи під час практичного заняття або консультації	2
2.2. Розв'язання і письмове оформлення задач*	Один раз на семестр	Перевірка правильності виконаних завдань	2
2.3. Аналіз конкретної виробничої ситуації	Один раз на семестр	Обговорення проведеної роботи під час практичного заняття або консультації	3

* – даний вид робіт є обов'язковою індивідуальною роботою студента (дивись с. 34), але з метою отримання **додаткових** балів надається можливість виконання даних видів робіт як одного з видів СРС.

1	2	3	4
---	---	---	---

1.5. Написання наукових робіт, участь у наукових конференціях та семінарах	Один раз на семестр	Обговорення з викладачем підготовлених матеріалів, подання до друку, виступи з доповідями на наукових студентських конференціях і семінарах	3
Разом балів за вибіркові види СРС			10
Всього балів за СРС			15

Індивідуальна робота студента сприяє поглибленому вивченню теоретичного матеріалу, формуванню вмінь використовувати знання для розв'язання відповідних практичних завдань.

При вивченні курсу «Економіка праці та соціально-трудові відносини» студент повинен протягом семестру виконати три обов'язкових індивідуальних роботи відповідно до кожного змістовного модулю. *Перший та другий змістовні модулі* передбачають вирішення двох розрахунково-аналітичних завдань (приклади наведено на с. 58), *третій* – складання опорно-логічної схеми до однієї з тем, що включено у даний модуль (с. 55).

Варіант індивідуальної роботи видається викладачем на початку кожного змістовного модулю. Індивідуальні завдання виконуються студентом самостійно із забезпеченням необхідних консультацій з окремих питань з боку викладача.

Виконані індивідуальні завдання здаються студентом у встановлений викладачем термін в рамках залікового модуля (також додається електронний варіант роботи). За кожне вірно виконане завдання нараховується **2 бали**, тобто протягом семестру за індивідуальну роботу може бути отримано максимально **6 балів**.



5.1. Підготовка рефератів

Однією з форм самостійної роботи студентів є підготовка реферату і його захист (виступ перед аудиторією). Ця форма СРС є корисною і цікавою лише тоді, коли студент дотримується основних правил підготовки реферату.

Реферат покликаний показати знання студентами основних категорій сучасної економіки праці, найбільш істотних проблем макро- і мікрорівня соціально-трудових відносин у суспільстві. При оцінюванні реферату особливе значення надається самостійності мислення, критичній оцінці викладеного матеріалу, вивченню книг та публікацій, що не входять до рекомендованого списку літератури.

Тема реферату вибирається із запропонованої тематики. За узгодженням з викладачем можливе самостійне формулювання теми.

У ході роботи над рефератом передбачається консультування у викладача: обговорення напрямку наукового пошуку, узгодження плану (змісту) тощо.

При роботі з першоджерелами варто уникати прямого конспектування тексту, краще зосередити увагу на коментуванні, тобто на викладенні власних поглядів на матеріал, який розглядається. Однак цитування (оформлене посиланнями) також мо-

же бути використане для аргументації формулювання думки автора.

Реферат повинен мати чітку структуру. Початок реферату – план, що складається з розділів (підрозділів), які відповідають заголовкам і підзаголовкам у тексті. За змістом (планом) йде вступ: обґрунтування актуальності обраної теми, постановка мети, задач, обмеження предмету дослідження. Основна частина поетапно розкриває тему реферату. В рефераті студент повинен освітити сучасні проблеми досліджуваної теми, провести аналіз статистичних показників та їх динаміки, опрацювати основні нормативно-правові документи з розглядаємого питання. У висновках оформляються чіткі, обґрунтовані висновки, наводяться напрями подальшого розвитку теми. Завершується реферат списком використаних джерел (оформленим у встановленому порядку).

Обсяг реферату – 10-15 сторінок.

Реферат, прорецензований викладачем, вноситься на захист: виступ і обговорення в аудиторії.

Теми рефератів

1. Характеристика ринку праці України (Донецької області).
2. Основні проблеми сучасного ринку праці України.
3. Зарубіжний досвід управління зайнятістю населення та безробіттям.
4. Порівняльна характеристика підходів до аналізу ринку праці (класичний, неокласичний, кейнсіанський, монетаристський, інституційний, марксистський).
5. Демографічна характеристика населення України (області).
6. Соціально-економічна характеристика трудових ресурсів регіону.
7. Демографічна політика держави.
8. Міграційні процеси в Україні: проблеми та шляхи вирішення.
9. Державне регулювання міграційних процесів.
10. Напрями підвищення ефективності використання трудового потенціалу.
11. Порівняльна характеристика концепцій зайнятості населення (повна, глобальна, ефективна зайнятість).
12. Визначення рівня і динаміки безробіття (зайнятості населення) регіону.
13. Соціально-економічні наслідки безробіття.
14. Сучасні методи вимірювання рівня продуктивності праці.
15. Пріоритетні фактори росту продуктивності праці в сучасних економічних умовах.
16. Економічне значення росту продуктивності праці.
17. Програми управління продуктивністю (ефективністю) праці.
18. Оцінка і перспективи реформи оплати праці в Україні.
19. Структура вартості робочої сили.

20. Норми Міжнародної організації праці в області оплати праці.
21. Тарифно-договірне регулювання заробітної плати в Україні.
22. Нетрадиційні системи оплати праці.
23. Безтарифна система оплати праці.
24. Кадрова політика підприємства (на прикладі провідних компаній світу).
25. Система нормування праці як фактор підвищення ефективності діяльності підприємства.
26. Концепція наукової організації праці Ф.Тейлора.
27. Принципи управління продуктивністю Г.Емерсона.
28. Державна соціальна політика.
29. Структура та принципи побудови системи соціального захисту населення в Україні.
30. Історія розвитку системи соціального партнерства у світі.
31. Формування системи соціального партнерства в Україні.
32. Соціальне партнерство в регулюванні зайнятості.
33. Принципи формування мінімального споживчого бюджету в Україні.
34. Сучасні макро- і мікроекономічні проблеми управління працею.
35. Характеристика трудового потенціалу регіону.
36. Якість трудового життя як критерій соціально-трудових відносин.
37. Особливості становлення нових соціально-трудових відносин.
38. Проблеми розвитку соціально-трудових відносин у контексті європейської інтеграції.
39. Глобалізація соціально-трудових відносин і соціальна стратегія України.
40. Розвиток концепції людського капіталу.
41. Інвестиції в людський капітал: сутність, види, методи оцінки ефективності.
42. Значення планування трудових показників у ринкових умовах.
43. Соціально-економічне значення управління витратами на персонал.
44. Нормотворча діяльність Міжнародної організації праці.
45. Співробітництво Міжнародної організації праці з Україною.

5.2. Типові задачі

Розв'язання студентом задач є надзвичайно важливою формою самостійної роботи, оскільки, по-перше, у ході такого роду діяльності у студента формуються практичні навички економічних розрахунків з праці; по-друге, робота з задачами сприяє розумінню і засвоєнню теоретичної частини курсу; по-третє, задачі показують зв'язок між розділами курсу та демонструють практичний характер науки; по-четверте, задачі можуть служити інструментом перевірки знань з відповідної теми та можуть бути використані студентом як для самоперевірки, так і викладачем для оцінки ступеня засвоєння теоретичного матеріалу студентом. Перед розв'язанням задач слід вивчити теоретичний матеріал (лекції, учбові посібники).

Нижче наводяться типові задачі з розв'язаннями та задачі для самостійного опрацювання.



Типові задачі з розв'язаннями

Задача 1. Обробка фотографії робочого часу

Спостережний лист індивідуальної фотографії робочого часу

Витрати часу	Поточний час, год-хв.	Тривалість, хв.	Індекс*
1	2	3	4
Початок спостереження	7-30	-	-
1. Стороння розмова з товаришем	7-33	3	ВТД
2. Одержання наряду і технічної документації	7-40	7	ПЗ
3. Ознайомлення із завданням, кресленнями	7-48	8	ПЗ
4. Одержання заготовок і інструментів	7-59	11	ПЗ
5. Установлення інструмента, випробування верстата	8-03	4	ПЗ
6. Установлення заготовки з вивіркою	8-10	7	ОП (ДОП)
7. Обробка деталі	8-32	22	ОП (ОС)
8. Зняття деталі, встановлення нової заготовки	8-39	7	ОП (ДОП)
9. Обробка деталі	9-04	25	ОП(ОС)
10. Зняття деталі, встановлення нової заготовки	9-10	6	ОП (ДОП)
11. Обробка деталі	9-34	24	ОП (ОС)
12. Зняття деталі	9-36	2	ОП (ДОП)
13. Огляд, змащення, підналагодження верстата	9-55	19	ОРМ
14. Очікування заготовок (дзвонить по телефону)	10-10	15	ПОТ
15. Встановлення заготовки з вивіркою	10-15	5	ОП(ДОП)
16. Обробка деталі	10-42	27	ОП(ОС)
17. Зняття деталі, встановлення нової заготовки	10-50	8	ОП(ДОП)
18. Обробка деталі	11-14	24	ОП(ОС)
19. Зняття деталі	11-17	3	ОП(ДОП)
20. Прибирання стружки, обтирання верстата	11-22	5	ОРМ
21. Миття рук перед обідом	11-30	8	ПТД
22. Обідня перерва	12-30	60	-
23. Прихід після обіду, паління, розмови	12-42	12	ПТД

1	2	3	4
24. Установлення заготовки з вивіркою	12-46	4	ОП (ДОП)
25. Обробка деталі	13-11	25	ОП(ОС)
26. Зняття деталі	13-14	3	ОП(ДОП)
27. Простій через відсутність заготовок	13-36	22	ПОТ
28. Установлення заготовки з вивіркою	13-42	6	ОП(ДОП)
29. Обробка деталі	14-10	28	ОП(ОС)
30. Відхід за особистими потребами	14-22	12	ВОП
31. Розмова з черговим електриком	14-31	9	ПТД
32. Зняття деталі, встановлення нової заготовки	14-39	8	ОП (ДОП)
33. Обробка деталі	15-04	25	ОП(ОС)
34. Зняття деталі, встановлення нової заготовки	15-11	7	ОП (ДОП)
35. Обробка деталі	15-15	4	ОП(ОС)
36. Простій через відсутність електроенергії	15-51	36	ПОТ
37. Обробка деталі	16-10	19	ОП(ОС)
38. Зняття деталі	16-12	2	ОП(ДОП)
39. Відхід за особовими потребами, паління	16-17	5	ВОП
40. Перевірка деталей контролером	16-22	5	ПЗ
41. Здача деталей, інструментів і креслень	16-28	6	ПЗ
42. Передчасне залишення роботи	16-30	2	ПТД
Кінець спостереження	16-30	-	-
Тривалість зміни		480 хв.	

** Розшифровка індексації витрат робочого часу:*

ПЗ – підготовчо-заклучний час

ОС – основний час

ДОП – допоміжний час

ОП – оперативний час (ОС+ДОП)

ОРМ – обслуговування робочого місця

ПТ – перерви, передбачені технологією

ПОТ – простої з організаційно-технічних причин

ПТД – перерви у зв'язку з порушенням трудової дисципліни

ВОП – перерви на відпочинок та особисті потреби

Порядок обробки спостережного листа. Тривалість кожного виду витрат робочого часу визначається шляхом відрахування значення поточного часу за даним видом витрат попереднього. Наприклад, за першим рядком $7.33 - 7.30 = 3$ хв., за другим – $7.40 - 7.33 = 7$ хв. і т.д. Сума всіх значень витрат часу повинна дорівнювати тривалості спостереження (у даному прикладі 480 хв., але це може бути і півсмінні, і декілька годин і ціла доба).

Після визначення тривалості кожного виду витрат часу здійснюється їх означення літерами. Після цього складається зведена таблиця однойменних витрат часу (табл. 5.1)

Таблиця 5.1

№ рядку у листі спостережень	Назва витрат часу	Тривалість, хв.	Позначення
1	2	3	4
2	Одержання наряду і технічної документації	7	ПЗ
3	Ознайомлення з завданням, кресленнями	8	ПЗ
4	Одержання заготівель і інструмента	11	ПЗ
5	Встановлення інструмента, випробування верстата	4	ПЗ
1	2	3	4

40	Перевірка деталей контролером	5	ПЗ
41	Здача деталей, інструмента і креслень	6	ПЗ
<i>Разом підготовчо-заключна робота</i>		41	ПЗ
6,15, 24, 28	Установлення заготовки з вивіркою	22	(ДОП) ОП
7, 9, 11, 16, 18, 25. 29. 33, 35, 37	Обробка деталі	223	(ОС) ОП
10, 17, 32, 8, 34	Зняття деталі, установка нової заготівлі	36	(ДОП) ОП
12, 19, 26, 38	Зняття деталі	10	(ДОП) ОП
<i>Разом оперативна робота</i>		291	(ПРО + У)ОП
	У тому числі: основна	223	(ОС)
	допоміжна	68	(ДОП)
13, 20	Огляд, змащення, підналагодження верстата	24	ОБтех
<i>Разом час роботи</i>		356	ПЗ + ОП + ОРМ
30, 39	Відхід за особовими потребами	17	ВОП
14	Чекання заготівель	15	ПОТ
27	Простій – відсутність заготівель	22	ПОТ
36	Простій – відсутність електроенергії	36	ПОТ
<i>Разом простої з організаційно-технічних причин</i>		73	ПОТ
1, 23, 31	Сторонні розмови	24	ПТД
21, 42	Передчасне залишення роботи	10	ПТД
Разом втрати в зв'язку з порушеннями трудової дисципліни		34	ПТД
Усього		480	

На підставі зведення однойменних витрат часу складається фактичний баланс робочого часу дня (зміни) (табл. 5.2).

Таблиця 5.2

Витрати часу	Тривалість		Позначення
	Хв.	%	
Підготовчо-заключна робота	41	8,6	ПЗ
Оперативна робота	291	60,6	ОП
У тому числі: основна*	223	46,4	ОС
допоміжна*	68	14,2	ДОП
Обслуговування робочого місця	24	5,0	ОРМ
Відпочинок та особисті потреби	17	3,5	ВОП
Простої з організаційно-технічних причин	73	15,2	ПОТ
Втрати робочого часу в зв'язку з порушенням трудової дисципліни	34	7,1	ПТД
Разом по балансу	480	100,0	

* Час основної та допоміжної роботи виділяється тільки в тому випадку, якщо це необхідно для вирішення поставлених задач

Далі з використанням матеріалів балансу робочого дня розраховуються наступні показники.

1. Коефіцієнт використання змінного часу ($K_{\text{вик}}$):

$$K_{\text{вик}} = \frac{\text{ПЗ} + \text{ОП} + \text{ОРМ} + \text{ВОП}}{T_{\text{зм}}}.$$

В даному прикладі:

$$K_{\text{вик}} = \frac{41 + 291 + 24 + 12,6}{480} = 0,777 \text{ або } 77,7\%.$$

2. Коефіцієнт втрат робочого часу з організаційно-технічних причин (Кпот):

$$K_{\text{пот}} = \frac{\text{ПОТ}}{T_{\text{см}}} = \frac{73}{480} = 0,152 \text{ або } 15,2\%.$$

3. Коефіцієнт втрат робочого часу в зв'язку з порушеннями трудової дисципліни (Кпід):

$$K_{\text{під}} = \frac{\text{ПТД}}{T_{\text{см}}} = \frac{34}{480} = 0,071 \text{ або } 7,1\%.$$

4. Коефіцієнт можливого підвищення продуктивності праці за умов скасування прямих втрат робочого часу (Ппв):

$$\text{Ппв} = \frac{\text{ПОТ} + \text{ПТД}}{T_{\text{оп}}} \cdot 100.$$

В даному прикладі

$$\text{Ппв} = \frac{73 + 34}{292} \cdot 100 = 36,8\%.$$

5. Для розрахунку нормативного балансу робочого часу дня використовуються нормативи часу на підготовчо-заклучні операції, обслуговування робочого місця, на відпочинок та особисті потреби, затверджені для даного виду робіт. Наприклад, якщо норматив ПЗ = 30 хв. на зміну, норматив ОРМ = 4% і ВОП = 3% оперативного часу, то нормативний оперативний час (ОП_{норм}) визначається за формулою:

$$\text{ОП}_{\text{норм}} = \frac{T_{\text{зм}} - \text{ПЗ}}{1 + \frac{\text{Норм} + \text{Нвоп}}{100}}.$$

$$\text{У нашому прикладі } \text{ОП}_{\text{норм}} = \frac{480 - 30}{1 + \frac{4 + 3}{100}} = 420 \text{ хв.}$$

Далі, виходячи з цієї величини, визначаються тривалість нормативного часу на обслуговування робочого місця ($420 \cdot 0,04 = 17$ хв.) і на відпочинок та особисті потреби ($420 \cdot 0,03 = 13$ хв.). Всі нормативні витрати повинні скласти тривалість робочого дня в хвиликах, у даному прикладі 480 ($420 + 30 + 17 + 13$).

6. Максимально можливе підвищення продуктивності праці при скасуванні всіх втрат та зайвих витрат робочого часу (П) розраховують за формулою:

$$\text{П} = \frac{\text{ОПн} - \text{ОПф}}{\text{ОПф}} \cdot 100.$$

$$\text{У даному прикладі } \text{П} = \frac{420 - 291}{291} \cdot 100 = 44,3\%.$$

Задача 2. За рахунок матеріально-технічних факторів (упровадження нової техніки) трудомісткість знижена на 4%; впровадження заходів з НОП та поліпшення умов праці забезпечило збільшення числа робочих днів у році з 226 до 230 і тривалості змін з 7,7 до 7,9 годин. За рахунок передових методів праці та впровадження системи оплати праці за кінцевими результатами виробництва продуктивність праці зросла

на 1,2%. Розрахувати підвищення продуктивності праці по сукупності всіх названих факторів.

$$\text{Розв'язання. } J = \frac{1}{0,96} \cdot \frac{230}{226} \cdot \frac{7,9}{7,7} \cdot 1,012 = 1,10 \text{ або } 10\% \text{ (продуктивність праці зросла}$$

на 10 %).

Задача 3. Обсяг продукції за планом складає 2000 од., за звітом – 2200 од., витрати праці за планом - 400 люд.-змін, за звітом – 423 люд.-зміни. Розрахувати зростання продуктивності праці за виробітком та трудомісткістю.

Розв'язання. Зростання продуктивності праці, обчислене за змінами виробітку на 1 люд.-змину, складе 104% до плану $((2200/423): (2000/400)) = 1,04$. Трудомісткість продукції знижена на 3,85% $((423/2200):400/2000) = 0,9615$. Приріст продуктивності праці, нарахований за зниженням трудомісткості, складе ті ж 4% $(1 / 0,9615 = 1,04)$ чи $((400/2000): (423/2200)) = 1,04$.

Задача 4. Розрахувати загальну суму заробітної плати робітника-відрядника, якщо норма часу складає 0,4 люд.-годин, розцінка – 29,2 коп. за деталь, за місяць (176 люд.-годин) зроблено 485 деталей; премії виплачуються за 100 % виконання норм – 10 % і за кожен відсоток перевиконання – по 1,5% відрядного заробітку.

Розв'язання. Прямий відрядний заробіток: $485 \cdot 0,292 = 141$ грн. 62 к.

Відсоток виконання норм виробітку:

$$\frac{485 \cdot 0,4 \cdot 100}{176} = 110\%.$$

Розмір премії $10\% + 10 \cdot 1,5 = 25\%$ відрядного заробітку, що відповідає 35 грн. 40 коп. $(141,62 \cdot 0,25 = 35,4)$. Загальна сума заробітку 177 грн. 02 коп. $(141,64 + 35,4)$.

Задача 5. Розрахувати загальну суму заробітної плати робітника-відрядника, якщо норма часу дорівнює 2 люд.-години, за місяць (22 робочих дня) виконано 100 операцій за розцінкою 1 грн. 76 коп. за операцію. При цьому за операції, виконані понад норми, оплата прогресивна, за подвоєними розцінками.

Розв'язання. Норма виробітку: 4 операції за 8-годинну зміну $(8/2)$. Норма на місяць (22 зміни) складає 88 операцій $(22 \cdot 4)$. Заробітна плата за виконання місячної норми складає 154 грн. 88 коп. $(88 \cdot 1,76)$. Заробітна плата за перевиконану частину - 42 грн. 24 коп. $(12 \cdot 1,76 \cdot 2)$. Загальна сума заробітної плати - 197 грн. 12 коп. $(154,88 + 42,24)$.

Задача 6. Розрахувати загальну суму заробітної плати допоміжного робітника, що обслуговує основних робітників-відрядників, якщо норма обслуговування 10 осіб, норма виробітку кожного з основних робітників 6 виробів за зміну тривалістю 8 годин, вироблено за місяць 1500 одиниць, годинна тарифна ставка допоміжного робітника 83 коп., розмір премії при виконанні завдання – 25 % заробітку.

Розв'язання. Розцінка при непрямій відрядній оплаті праці допоміжного робітника складає 11,1 коп. за один виріб $(8 \cdot 83 / 10 \cdot 6)$. Його непрямий відрядний заробіток при виробництві за місяць 1500 виробів – 166 грн. 50 коп. Сума премії за виконання

плану – 41 грн. 62 коп. $(166,5 \cdot 0,25)$. Загальна сума заробітку – 208 грн. 12 коп. $(166,54 + 41,62)$.

Задача 7. Фактична чисельність промислово-виробничого персоналу (ПВП) в базисному періоді склала 2800 осіб. Планується, що обсяг продукції зросте на 5%, а продуктивність праці на 6%. Визначити планову чисельність ПВП.

Розв'язання. Для розрахунку планової чисельності ПВП визначимо індекс чисельності ПВП за наступною формулою: $I_{\text{ПВП}} = \frac{I_Q}{I_{\text{ПП}}}$. Таким чином, $I_{\text{ПВП}} = \frac{1,05}{1,06} = 0,99$.

Отже в плановому періоді чисельність ПВП порівняно з базисним зменшиться на 1%. Планова чисельність ПВП буде складати: $2800 \text{ осіб} \cdot 0,99 = 2772 \text{ особи}$.

Задача 8. За даними наведеними в таблиці визначити абсолютну та відносну економії (перевитрату) ФОП та коефіцієнт випередження продуктивності праці порівняно зі СЗП.

Показники	План	Факт
Обсяг продукції, тис.грн.	1800	1890
Чисельність робітників, осіб	500	510
Фонд оплати праці, тис.грн.	820	870

Розв'язання. Розрахуємо абсолютну економію (перевитрату) ФОП як різницю між фактичним і плановим ФОП: $870 - 820 = 50$ тис.грн. Отже має місце абсолютна перевитрата ФОП. Відносну економію (перевитрату) ФОП визначимо за формулою:

$$\Delta \text{ФОП} = \text{ФОП}_{\text{ф}} - \text{ФОП}_{\text{пл}} \cdot K_{\text{вик.}}$$

де $K_{\text{вик}}$ – коефіцієнт виконання плану з випуску продукції.

$$\Delta \text{ФОП} = 870 - 820 \cdot \frac{1890}{1800} = 9 (\text{тис.грн}).$$

Таким чином, відносна перевитрата становить 9 тис.грн.

Для розрахунку коефіцієнту випередження продуктивності праці порівняно зі СЗП визначимо індекси продуктивності праці та середньої заробітної плати.

$$I_{\text{ПП}} = \frac{1890}{510} : \frac{1800}{500} = 1,027; \quad I_{\text{СЗП}} = \frac{870}{510} : \frac{820}{500} = 1,037$$

$$K_{\text{вип}} = \frac{I_{\text{ПП}}}{I_{\text{СЗП}}} = \frac{1,027}{1,037} = 0,99.$$

Отриманий коефіцієнт випередження свідчить про те, що зростання середньої заробітної плати випередило зростання продуктивності праці (СЗП зросла більшою мірою ніж продуктивність праці).

Задача 9. Є такі дані (тис. осіб):

На початок року:

Чисельність працездатного населення в працездатному віці 1000,4

Чисельність працюючих осіб, за межами працездатного віку 32,4

Протягом року:

Вступило у працездатний вік працездатного населення 38,4

Залучено до роботи у галузях економіки осіб пенсійного віку 8

Прибуло з інших областей працездатного населення працездатного віку 30

Вибуло з складу трудових ресурсів (у зв'язку з переходом до пенсійного віку, інвалідністю, внаслідок смерті та ін.) працездатного населення	20
Вибуло з складу трудових ресурсів підлітків	6
Вибуло працездатного населення у працездатному віці до інших областей.....	12

Знайти:

1. Чисельність трудових ресурсів на початок року.
2. Чисельність трудових ресурсів на кінець року:
 - а) чисельність працездатного населення у працездатному віці;
 - б) чисельність працюючих осіб, що знаходяться за межами працездатного віку;
 - в) чисельність трудових ресурсів.
3. Середньорічну чисельність трудових ресурсів.
4. Коефіцієнти природного, механічного та загального приросту трудових ресурсів.

Розв'язання. *Схема розрахунку чисельності трудових ресурсів:* трудові ресурси = населення у працездатному віці - непрацюючі інваліди I та II груп у працездатному віці - непрацюючі пільгові пенсіонери + працюючі підлітки + працюючі пенсіонери.

- 1) Визначимо чисельність трудових ресурсів на початок року:
 $1000,4 + 32,4 = 1032,8$ (тис. осіб)
- 2) Чисельність трудових ресурсів на кінець року:
 - а. Визначимо чисельність працездатного населення у працездатному віці:
 $TP_{\text{прац}} = 1000,4 + 38,4 + 30 - 12 - 20 = 1036,8$ (тис. осіб)
 - б. Визначимо чисельність працюючих осіб, що знаходяться за межами працездатного віку: $TP_{\text{поза прац}} = 32,4 + 8 - 6 = 34,4$ (тис. осіб)
 - в. Визначимо чисельність трудових ресурсів:
 $TP = 1000,4 + 32,4 + 38,4 + 8 + 30 - 20 - 6 - 12 = 1071,2$ (тис. осіб)
- 3) Визначимо середньорічну чисельність трудових ресурсів:

$$\overline{TP} = \frac{TP_{\text{н.г.}} + TP_{\text{к.г.}}}{2} = \frac{1032,8 + 1071,2}{2} = 1052$$
 (тис. осіб)
- 4) Визначимо коефіцієнт природного приросту трудових ресурсів:

$$K_{\text{прир пр}} = \frac{\Delta_{\text{прир}} \cdot 1000}{\overline{TP}} = \frac{(38,4 + 8 - 20 - 6) \cdot 1000}{1052} = 19,39\%$$
- 5) Визначимо коефіцієнт механічного приросту трудових ресурсів:

$$K_{\text{мех пр}} = \frac{\Delta_{\text{мех}} \cdot 1000}{\overline{TP}} = \frac{(30 - 12) \cdot 1000}{1052} = 17,11\%$$
- 6) Визначимо коефіцієнт загального приросту трудових ресурсів:
 $K_{\text{заг. пр}} = K_{\text{прир пр}} + K_{\text{мех пр}} = 19,39 + 17,11 = 36,5\%$

Задача 10. Використовуючи закон Оукена, розрахуйте на скільки відсотків зміниться рівень безробіття протягом року, якщо при потенційному ВВП 1400 млрд. грн., фактичний ВВП на початок року складав 1330 млрд. грн., а на кінець року – 1295 млрд. грн. Природний рівень безробіття становить 5%.

Розв'язання. 1. Розрахуємо обсяг відставання ВВП на початок і кінець року:

1. $VNP_{\text{поч.р.}} = 1400 - 1330 = 70$ (млрд. грн.), тобто відставання фактичного ВВП від потенційного на початок року склало 5%

2. $VNP_{\text{кін.р.}} = 1400 - 1295 = 105$ (млрд. грн.), тобто відставання від потенційного на кінець року склало 7,5 %

3. Тоді, відповідно до закону Оукена, різниця між рівнем фактичного й природного безробіття на початок року буде дорівнювати $5/2,5 = 2$ (%), отже, рівень факти-

чного безробіття складатиме 7% (5+2). На кінець року: $7,5/2,5=3(\%)$, отже, рівень фактичного безробіття складатиме 8%.

4. Рівень безробіття протягом року зросте на 1% (8%-7%).



Задачі для самостійного розв'язання

Трудові ресурси та трудовий потенціал суспільства

Задача 1

Середньорічна чисельність населення - 580 тис. осіб, у тому числі трудові ресурси склали 313,6 тис. осіб. У попередньому році коефіцієнт народжуваності склав 10‰, смертності - 17‰, коефіцієнт міграції - 2‰. Розрахувати: 1. Коефіцієнт загального приросту населення. 2. Перспективну чисельність населення та трудових ресурсів на майбутні 3 роки за умов, що коефіцієнт загального руху залишиться незмінним, а частка трудових ресурсів в усьому населенні для першого року буде нижча на 0,04 пункти, для другого - на 0,09, для третього - на 0,07 порівняно з поточним роком.

Задача 2

Визначте чисельність трудових ресурсів міста, якщо чисельність населення у працездатному віці складає 800 тис. осіб, серед них інвалідів I та II груп працездатного віку 15 тис. осіб, чисельність працюючих підлітків - 10 тис. осіб, працюючих осіб, які старше за працездатний вік - 45 тис. осіб.

Задача 3

Визначте перспективну чисельність населення та трудових ресурсів міста за умови, що коефіцієнт природного приросту складає 10‰, коефіцієнт механічного приросту - 20‰. Доля трудових ресурсів у всьому населенні буде вище на 0,01 пункти у порівнянні з базовим періодом. Чисельність населення на початок плануємого періоду складає 1,5 млн. осіб, трудових ресурсів 750 тис. осіб.

Ринок праці та його регулювання

Задача 4

В регіоні чисельність населення становила 2400 тис. осіб., із них осіб у працездатному віці - 57%, молодшому за працездатний - 20,5%, в пенсійному - 22,5%. Чисельність інвалідів першої та другої груп у працездатному віці 200 тис. осіб. В усіх сферах економічної діяльності зайнято 1050 тис. осіб., а кількість зареєстрованих безробітних - 94,5 тис. осіб. Визначити: 1) чисельність населення у працездатному, молодшому за працездатний і пенсійному віці; 2) показник працездатності всього населення; 3) показник повної зайнятості; 4) рівень безробіття.

Задача 5

Фактичний ВВП становить 750 млрд. грн., природний рівень безробіття - 5 %, фактичний рівень безробіття - 9 %. Який обсяг продукції у вартісному вимірі не вироблено у країні?

Задача 6

В таблиці представлено дані про трудові ресурси та зайнятість у першому та п'ятому році розглянутого періоду (тис. осіб):

	Перший рік	П'ятий рік
Економічно активне населення	84889	95453
З них зайняті	80796	87524

Природний рівень безробіття склав у п'ятому році даного періоду 7% економічно активного населення. Розрахуйте чисельність безробітних і фактичний рівень безробіття у першому та п'ятому році періоду. Як можна пояснити одночасне зростання зайнятості та безробіття?

❖ Задача 7

Розрахуйте офіційний рівень безробіття на кінець року, якщо з 10 млн. осіб, що мали роботу на початок року, за рік були звільнені і стали на облік на біржі праці 0,1 млн. осіб, з числа офіційно зареєстрованих на початок року безробітних (0,8 млн. осіб) 0,05 млн. осіб припинили пошук роботи, а 0,1 млн. осіб були працевлаштовані.

❖ Задача 8

У регіоні на населення становить 5400 тис. осіб, з них у працездатному віці - 62%, молодше працездатного - 17,4%, у пенсійному - 20,6%. Чисельність інвалідів І і ІІ групи працездатного віку 320 тис. осіб. У всіх сферах економічної діяльності зайнято 3240 тис. осіб. Кількість зареєстрованих безробітних - 1250 тис. осіб. Визначте чисельність населення в працездатному віці, молодше й старше працездатного віку, показник працездатності населення, показник повної зайнятості, рівень безробіття.

Планування праці

❖ Задача 9

Робочий за 220 годин виготовляє 440 деталей. Наступного місяця трудомісткість виготовлення деталі планується знизити на 0,15 год. Визначити, який обсяг робіт слід запланувати на наступний місяць (скільки деталей виготовить робітник наступного місяця) і яким буде запланований зріст продуктивності праці (у відсотках).

❖ Задача 10

Планова трудомісткість виробничої програми – 756 000 нормо-годин, корисний фонд робочого часу одного працівника – 1760 годин, плановий середній коефіцієнт виконання норм виробітку – 1,12. Розрахувати планову кількість робітників – відрядників.

❖ Задача 11

У цеху заводу є 60 апаратів, що обслуговуються бригадами по 4 особи у кожній. Графік роботи 4-змінний. Цех працює безперервно 365 днів, а кожен робітник – 225 днів у році, кількість основних робітників в інших цехах основного виробництва – 500 осіб. Допоміжні робітники в основних цехах обслуговують по 20 основних робітників. У допоміжних цехах працює 30% кількості робітників в основних цехах. Робітники складають 80% кількості промислово-виробничого персоналу. Визначити кількість працівників на заводі в плановому році.

❖ Задача 12

На основі даних таблиці розрахувати прямий фонд заробітної плати робітників-відрядників, якщо годинна тарифна ставка першого розряду – 1,1 грн.:

Найменування виробів	Річний випуск, од	Середній тарифний коефіцієнт	Норма часу на одиницю виробу, год	Розцінка за одиницю виробу, грн.	Річний прямий фонд заробітної плати, грн.
А	7 000	1,27	2,2		
Б	11 000	1,40	3,1		
В	15 000	1,36	1,5		
Г	3 500	1,26	2,0		
Всього		-	-	-	

Продуктивність та ефективність праці

❖ **Задача 13**

На підприємстві 1200 робітників, вироблено продукції на 10 млн. грн. За рік робітниками відпрацьовано 275 тис.люд.-днів, чи 2100 тис.люд.-годин. У попередньому році в середньому на одного робітника виробіток склав 8000 грн., середньоденний – 35 грн, середньогодинний – 4,5 грн. Визначити, як підвищився за рік середньогодинний, середньоденний та річний виробіток робітників на підприємстві, пояснити різницю в динаміці виробітку.

❖ **Задача 14**

Робітник протягом місяця за 180 год. роботи виготовляє 360 деталей. При здійсненні заходів щодо поліпшення організації робочих місць трудомісткість знижується на 0,1 год. Скільки деталей він виготовить за місяць у нових умовах праці та на скільки відсотків підвищиться продуктивність його праці?

❖ **Задача 15**

Визначте зростання продуктивності праці по цехах і в цілому по заводу на основі даних, наведених у таблиці, пояснити причину розходження показників.

Цех	Продукція, тис. грн.		Кількість працюючих	
	базис	звіт	базис	звіт
I	1500	1800	75	80
II	850	1200	100	120
Всього	2350	3000	175	200

❖ **Задача 16**

Визначте приріст продуктивності суспільної праці, якщо обсяг валової продукції складає у базисному році 86,3 млн.грн., у звітному – 102,8 млн.грн., матеріальні витрати – 500 та 590 млн.грн. відповідно, середньорічна чисельність зайнятих у сфері матеріального виробництва – 76,8 та 91,9 млн.осіб.

❖ **Задача 17**

Виробіток робітника до перегляду норм складав 10500 виробів на місяць (175 робочих годин). Після впровадження заходів щодо поліпшення організації праці годинну норму виробітку встановили у 70 виробів. На скільки відсотків у зв'язку з цим знизиться нормативна трудомісткість виробів, як підвищиться продуктивність праці робітника і яким буде його місячний виробіток?

❖ **Задача 18**

Визначити економію чисельності і зростання продуктивності праці робітників, якщо внутрішньозмінні втрати робочого часу скоротяться з 12 до 6%, брак – з 6 до 3%, число явочних днів у році збільшиться з 228 до 232, загальна чисельність робіт-

ників – 2000 осіб.

❖ Задача 19

На обробку деталі витрачається 18 хв., після перегляду норму часу встановили 15 хв. На скільки відсотків знизилася трудомісткість роботи та підвищилася продуктивність праці?

❖ Задача 20

В результаті удосконалення технології виробіток робітників збільшився на 12%. Скільки буде вироблено продукції за 6,5 тис. робочих годин, якщо в базисному періоді на виробництво одного виробу витрачалось 44 хв.?

❖ Задача 21

Годинний виробіток робітників за планом дорівнює 3,8 грн., фактично – 4,2 грн. Чисельність робітників виявилася вище планової на 5%, середнє число відпрацьованих годин у році на одного робітника склало 97% планового. На скільки відсотків виконано план з виробітку продукції та з продуктивності праці?

❖ Задача 22

За рік національний дохід виріс на 4,2%, а чисельність працівників, зайнятих у сфері матеріального виробництва, збільшилася на 0,6%. Визначити приріст продуктивності суспільної праці за даний рік.

❖ Задача 23

Розрахувати приріст продуктивності праці в натуральному вимірі на заготівлі й вивезенні лісу за квартал:

- а) чисельність працюючих за планом 1260 осіб, фактична – 1120 осіб;
- б) заготівля лісу з вивезенням за планом 245,7 тис. м³, фактична – 260,4 тис.м³.

Додаткові дані наведено в таблиці.

Показник	Базовий рік, тис. грн.	Звітний рік, тис. грн.
Обсяг виробництва	45600	42248
Витрати живої праці	10250	10762
Витрати минулої праці	25100	26602

❖ Задача 24

Середній денний виробіток товарної продукції на одному підприємстві – 54 грн. 80 коп., на іншому – 59 грн. 73 коп. Встановлена правилами трудового розпорядку тривалість робочої зміни на першому підприємстві 7 год. 40 хв, а на іншому – 8 год. 12 хв. Визначити, на якому підприємстві продуктивність праці вище, якщо обидва підприємства випускають продукцію, яку можна порівняти.

❖ Задача 25

На заводі вивчено передовий досвід кращих робітників. Показники витрат часу на одиницю продукції у передових робітників 32 люд.-год., а середні витрати на заводі складають 46 люд.-год. Визначити резерви росту продуктивності праці за умовами впровадження передового досвіду, якщо виробництво продукції 6200 шт., а загальна базова трудомісткість усієї продукції 1180 тис. люд.-годин.

❖ Задача 26

Визначити резерви росту продуктивності праці на підприємстві, якщо трудомісткість одиниці продукції в базовому періоді склала 48 нормо-год. У плановому році передбачається ввести на 40% робочих місць нове обладнання, завдяки використанню

якого трудомісткість знизиться до 36 нормо-год. У наступному році за плановим таке устаткування буде введено на всіх робочих місцях.

❖ **Задача 27**

При здійсненні плану організаційно-технічних заходів трудомісткість на продукцію «А» (випуск 12000 шт.) знижена з 12 до 10,2 нормо-год., на продукцію «Б» (випуск 750 шт.) – з 56 до 48 нормо-год., на продукцію «В» (випуск 495 шт.) – з 124 до 117 нормо-год. Трудомісткість випуску за базовими умовами склала б на всі види продукції підприємства 124000 нормо-год. Визначити приріст продуктивності праці.

❖ **Задача 28**

Після заміни устаткування на нове, витрати праці на один виріб знизилися на 18%. Визначити можливе підвищення продуктивності праці.

❖ **Задача 29**

У зв'язку з модернізацією і частковою заміною застарілого устаткування на нове, трудомісткість одиниці продукції, що випускається, знижена з 91 до 83 люд.-год. Визначити приріст продуктивності праці і зниження трудомісткості продукції.

❖ **Задача 30**

У кар'єрі гірничорудного підприємства застосовано новий високопродуктивний екскаватор, у зв'язку з чим продуктивність праці з навантаження руди підвищилася на 12%. Питома вага навантаження в загальних витратах праці 25%. Одночасно вміст металу в руді знизився на 4,5%. Визначити зміну продуктивності праці робітників кар'єру за видобутком руди та за кінцевим продуктом (видобутком металу).

❖ **Задача 31**

За рахунок удосконалення організації праці фонд робочих днів у році зріс з 226 до 231, а внутрішньозмінні втрати робочого часу скоротилися з 20 до 15 хв. за 8-годинну зміну. Крім того, обмін передовим досвідом між бригадами забезпечив підвищення виконання незмінних норм виробітку з 116 до 119%. Визначити приріст продуктивності праці.

Політика доходів і заробітної плати

❖ **Задача 32**

Визначте середній тарифний коефіцієнт та середній тарифний розряд, виходячи з даних таблиці

Розряд	I	II	III	IV	V	VI
Тарифний коефіцієнт	1,0	1,13	1,29	1,48	1,71	2,0
Кількість працівників	5	15	25	40	20	15

❖ **Задача 33**

На основі даних, наведених у таблиці визначити для відрядників і почасовиків тарифні коефіцієнти, діапазон тарифної сітки та рівень абсолютного і відносного зростання тарифних коефіцієнтів.

Тарифні ставки	Розряди							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Для відрядників	65	70	78	88	100	117	123	131
Для почасовиків	61	66	73	82	94	109	115	123

❖ Задача 34

Визначити відсоток зміни відрядної розцінки, якщо норму часу знижено на 30%, тарифний коефіцієнт підвищено на 15,5%, а тарифна ставка 1 розряду залишилася незмінною.

❖ Задача 35

На основі наведених даних, заповнити таблицю (розрахувати по розрядні тарифні коефіцієнти і тарифні ставки), якщо мінімальна заробітна плата становить 350 грн., а середньомісячний фонд часу, встановлений для визначення ставок – 180 годин.

	Розряди							
	I	II	III	IV	V	VI	VII	VIII
Тарифні коефіцієнти								
Абсолютне зростання тарифних коефіцієнтів	-	0,11	0,11	0,15	0,13	0,2	0,2	0,14
Тарифні ставки, грн.								

❖ Задача 36

Норма виробітку за зміну – 18 деталей. Розрахувати прямий відрядний заробіток трьох робітників (3 категорія V розряд), що відробили за місяць 68 змін і здали 1395 деталей. Розцінку визначити, використовуючи норму виробітку та норму часу. Розрахувати середньоденний відрядний заробіток.

❖ Задача 37

Робітники IV розряду 2 категорії обслуговують верстат за годинною продуктивністю 100 виробів. За нормативами робота верстата складає 430 хвилин за 8-ми годинну зміну. Інший час передбачений на регулювання, налагодження устаткування та передачу зміни. Визначити прямий відрядний заробіток робітників, якщо вони здали 16400 виробів.

❖ Задача 38

Розрахувати суму місячного заробітку робітника, праця якого оплачується за відрядно-преміальною системою, якщо за місяць він здав 1330 виробів, норма часу на один виріб – 0,15 люд.-годин, розцінка - 11 коп. За 100% виконання місячної норми виплачується премія в розмірі 20% відрядного заробітку і 1,25% - за кожен відсоток перевиконання.

❖ Задача 39

Наладчики обслуговують напівавтоматичне устаткування, їх праці оплачується за непрямою відрядно-преміальною системою. Норма обслуговування верстатів на одного наладчика -12. Продуктивність праці оператора на кожному верстаті по нормі складає 40 шт., за планом - 44 шт. за зміну. Годинна тарифна ставка наладчика - 76 коп. За виконання плану виплачується премія у розмірі 10% заробітку, за кожен відсоток перевиконання – один відсоток відрядного заробітку.

Визначити заробітну плату наладчика за місяць, якщо на верстатах, що обслуговуються їм, зроблено 12387 шт. продукції (у місяці 23 робочих дня).

❖ Задача 40

Визначити середні розряди робіт і робітників за другою категорією тарифних ставок, якщо за місяць на виробничій ділянці повинно бути відпрацьовано:

I розряд – 110 нормо-годин;

II розряд – 320 нормо-годин;
 III розряд – 1562 нормо-годин;
 IV розряд – 4310 нормо-годин;
 V розряд – 2200 нормо-годин;
 VI розряд – 210 нормо-годин.

Склад бригади 45 осіб, з них:

I розряд – 2 осіб;
 II розряд – 4 осіб;
 III розряд – 10 осіб;
 IV розряд – 22 осіб;
 V розряд – 6 осіб;
 VI розряд – 1 осіб.

Розрахунок зробити за тарифними ставками.

❖ **Задача 41**

Розрахувати загальну суму середньої заробітної плати робітника за місяць за наступних умов:

норма часу на деталь – 1,18 люд.-годин;
 годинна ставка за розрядом виконуваної роботи – 81 коп.;
 за розрядом робітника – 72 коп.

Виготовлено і прийнято 171 деталь.

Премія виплачується за 100% виконання норми – 10%, за кожен відсоток перевиконання – по 2% відрядного заробітку.

Робітнику доплачують 12% ставки за роботу в тяжких умовах праці і 12% – за професійну майстерність.

❖ **Задача 42**

Бригада виконала завдання за 21 день замість 24 днів. Пряма відрядна заробітна плата, передбачена завданням, – 635 грн. При цьому заощаджено матеріальних ресурсів на суму 120 грн. Розрахувати загальну суму заробітної плати бригади, якщо за виконання завдання в термін виплачується премія в розмірі 10% відрядного заробітку, а за кожен відсоток скорочення терміну – по 0,5% заробітку. Премія за економію матеріальних ресурсів виплачується в розмірі 30% фактичної суми економії.

❖ **Задача 43**

Черговий слюсар обслуговує 4 агрегати зі змінною нормативною продуктивністю 24 т. кожний. Тарифна ставка слюсаря – 59,6 коп./год. За підсумками місяця норма перевиконана на 14,5%. Розрахувати загальну суму відрядно-преміального заробітку слюсаря, якщо за кожен відсоток перевиконання норм нараховується 2,25% відрядного заробітку.

Організація та нормування праці

❖ **Задача 44**

Визначити штучний і штучно-калькуляційний час, якщо:

машинний час – 10 хв.;

підготовчо-заклучний – 10 хв. на партію;

виробів у партії – 20 штук;

норматив часу на відпочинок, особисті потреби й обслуговування робочого місця – 12%;

допоміжний час – 3 хв.

❖ Задача 45

Розрахувати укрупнену норму часу (норму виробітку на 8-годинну зміну) на монтаж конструкції. Склад, обсяг робіт на одну конструкцію і норми часу на одиницю такі: 1) припаювання стиків – 4 шт., $N_{ч} = 0,1$ люд.-год., 2) електрозварювання швів – 8 п.м., $N_{ч} = 0,14$ люд.-год., 3) установка кріплень шпильками – 12 шт., $N_{ч} = 0,01$ люд. – год.

Одиниця виміру – 1 конструкція.

❖ Задача 46

Розрахувати комплексну норму виробітку для бригади чисельністю 6 осіб. На проходку штреку перетином 3×2 . Склад роботи й операційної норми часу наступний. Розрахунок зробити на один погонний метр. Тривалість зміни – 6 годин.

Найменування операцій	Показник	Обсяг робіт
Буравлення шпурів	0,6 люд.- год./ m^3	3,6
Зарядка і взривання шпурів	0,1 люд.- год./ m^3	0,6
Очищення вибою після вибуху	0,05 люд.- год./ $1m^3$	0,3
Навантаження у вагонетки	0,4 люд.- год./ m^3	2,4
Кріплення штреку	0,6 люд.- год./ оклад	3
Настилення шляху на 1 м	0,5 люд.-год.	0,5
Разом		10,4

❖ Задача 47

Норма часу на деталь складає 0,34 люд.-год. За місяць робітник відробив 22 зміни по 8 годин і здав 610 деталей. Знайти відсоток виконання норм (двома способами).

❖ Задача 48

Визначити відсоток виконання норм, якщо робітник за місяць (23 зміни по 8 годин) виконав наступний обсяг робіт: зборка вузлів – 16 шт.; норма виробітку в зміну – 2 вузли.

Виготовлення деталей «А» – 15 шт.; норма виробітку – 9 шт. у зміну.

Виготовлення деталей «Б» – 10 шт., норма виробітку – 8 шт. у зміну.

Аналіз, звітність та аудит у сфері праці

❖ Задача 49

Визначити коефіцієнт випередження зростання продуктивності праці у порівнянні із зростанням заробітної плати за наступними показниками:

Показники	Базис	Звіт
Обсяг продукції, тис. грн.	9050	9300
Кількість працюючих. осіб.	890	920
Фонд заробітної плати., тис. грн.	1550	1630

❖ Задача 50

Розрахувати зростання продуктивності праці з усієї сукупності факторів і за рахунок кожного фактора окремо на основі даних таблиці.

Показник	Значення
Чисельність ППП, осіб	9500
Питома вага основних робітників у чисельності ППП, %	45

Втрати робочого часу робітників у базовому періоді, %	7
Втрати робочого часу робітників у плановому періоді, %	2
Збільшення бюджету робочого часу одного робітника, днів	5
Кількість робочих днів, відпрацьованих одним працівником у базисному періоді	234

❖ **Задача 51**

Плановий ФОП - 1500 тис.грн, звітний – 1760 тис.грн.; чисельність робітників за планом – 1000 осіб, звітна – 1100 осіб. План за обсягом виробництва виконано на 105%. Визначити абсолютну та відносну економії ФОП та коефіцієнт випередження продуктивності праці порівняно з середньою заробітною платою.

❖ **Задача 52**

При аналізі виконання плану отримані наступні дані:

Показники	План	Факт
Обсяг продукції, тис.грн.	10 500	11 000
Чисельність всього персоналу, осіб.	800	810
В тому числі робітників	670	675
з них основних	350	360
відпрацьовано робітниками, тис. людино-годин	1200	1250
В том числі основними, тис. людино-годин	625	650

Визначити виконання плану зі зниження технологічної, виробничої та повної трудомісткості.

❖ **Задача 53**

За даними наведеними в таблиці визначити абсолютну та відносну економії ФОП та коефіцієнт випередження продуктивності праці порівняно з середньою заробітною платою:

Показники	План	Факт
Обсяг продукції, тис.грн.	1800	1890
Чисельність робітників, осіб	500	510
Фонд оплати праці (ФОП), тис.грн.	820	870



5.3 Робота з літературою

Самостійна робота студента зі спеціальною літературою необхідна для досягнення наступних цілей:

- 1) підготовка до практичного заняття (семінару);
- 2) вивчення питань, винесених для СРС;
- 3) поглиблене вивчення окремих тем курсу;
- 4) підготовка реферату;
- 5) попереднє знайомство з матеріалом майбутньої лекції (за відповідним списком літератури).

Якості засвоєння і запам'ятовування проробленого, як правило, сприяє коротке конспектування тексту, виклад тез, а також перевірка студентом знань з питань до теми.

Перелік основної та додаткової літератури за курсом “Економіка праці та соціально-трудові відносини” приведений у розділі 7.

Вивчення сучасних проблем економіки праці та соціально-трудових відносин

вимагає знайомства зі спеціальними періодичними виданнями: журнали – “Україна: аспекти праці”, “Людина і праця”, “Соціальний захист”, “Персонал”, “Управління персоналом”, “Економіка України”, “Російський економічний журнал”, статистичний бюлетень “Людина і праця”, газети – „Соціальна політика”, „Праця і зарплата” і т.д.



5.4. Підготовка анотованого списку літератури за темами

Складання анотованого списку літератури за темою курсу полягає у підборі статей з наукових періодичних видань (за останні 3-4 роки), що розкривають проблематику певної теми. Кількість проанотованих статей за кожною темою має бути не менше 10.

Анотація представляє собою стислий огляд обраної статті, починати анотацію необхідно обов’язково з вихідних даних статі (автор, назва, джерело), анотація пишеться тією мовою, на якій написана стаття. Скласти анотацію доцільно аналогічно наведеному прикладу.

Приклад складання анотації

Бараник З.П. Статистичне оцінювання функціонування ринку праці в регіонах України // Формування ринкової економіки: Зб.наук. праць. Спец. випуск. Управління людськими ресурсами: проблеми теорії та практики. – Т.1.–Ч.1. – К.:КНЕУ, 2007. – С.30-43.

В статті представлено результати статистичного оцінювання найважливіших характеристик ринку праці на перспективу. На основі тренду і коливань динамічних рядів за допомогою екстраполяційних методів розраховані як абсолютні (чисельність зайнятих та чисельність безробітних громадян), так і відносні (рівень зайнятості та рівень безробіття) характеристики функціонування ринку праці на 2007 р. Оцінено ситуацію на регіональних ринках праці України, на основі чого було проведено групування регіонів за рівнем зайнятості та безробіття. Групування регіонів за рівнем зайнятості показало, що дуже негативна ситуація з досліджуваним показником має місце в Волинській, Вінницькій областях та АР Крим, а сприятлива - в Донецькій, Луганській, Київській, Житомирській областях. В результаті групування регіонів за рівнем безробіття встановлено, що дуже негативна ситуація має місце в Черкаській області, а сприятлива в таких областях як Херсонська, Одеська, Київська, Харківська тощо. Обґрунтовано, що розраховані прогностичні значення рівнів зайнятості та безробіття мають бути покладені в основу розробки дієвих заходів, що будуть сприяти більш ефективному функціонуванню ринку праці, регулюванню дисбалансу між попитом на кваліфіковану роботу силу та її пропозицією на державному та регіональному рівнях, розвитку соціального діалогу, підвищенню рівня зайнятості та удосконаленню соціально-трудових відносин.



5.5. Розробка тестових завдань

Тест – це система завдань специфічної форми і певного змісту, яка дає змогу

якісно оцінити структуру й виміряти рівень засвоєння знань та сформованості вмінь і навичок студентів з дисципліни.

При розробці тестів до окремих тем студентові необхідно дотримуватися наступних вимог:

розробити інструкцію до завдання (що зробити? – вибрати, назвати, розв’язати тощо) і зміст завдання – фрагмент питання теми, яка вивчається;

для реалізації функції вимірювання якості знань тест має містити 10-15 завдань;

в тесті має бути запропоновано на вибір декілька відповідей (3-5), з яких одна або кілька правильні;

уникати формулювання питань, які передбачають відповідь “так” або “ні”.

Приклади тестових завдань

1. Вкажіть формулу, за якою розраховується приріст продуктивності праці за умови зниження трудомісткості:

$$1.1. \Delta П = \frac{100 \cdot \Delta Тр\%}{100 - \Delta Тр\%}; \text{ (Тр – трудомісткість)}$$

$$1.2. \Delta П = \left(\frac{Тр_1}{Тр_2} - 1 \right);$$

$$1.3. \Delta П = \frac{100 \cdot \Delta ТТр}{100 + \Delta ТТр};$$

$$1.4. \Delta П = \frac{\Delta ТТр}{100 - \Delta ТТр} \cdot 100 - 100.$$

2. Частина населення країни, яка за своїми психофізіологічними і інтелектуальними якостями здатна створювати матеріальні блага і послуги – це:

2.1. економічно активне населення;

2.2. трудові ресурси;

2.3. трудовий потенціал;

2.4. зайняте населення.

3. Хроноряд вважається стійким, якщо:

3.1. значення фактичного коефіцієнта стійкості не більше його нормативного значення;

3.2. значення фактичного коефіцієнта стійкості не менше нормативного значення;

3.3. значення фактичного коефіцієнта стійкості більше нормативного значення;

3.4. значення фактичного коефіцієнта дорівнює нормативному значенню.

4. Основний фактор, що визначає відрядну розцінку за виконану роботу:

4.1. кваліфікаційний розряд працівника;

4.2. розряд виконуваної роботи;

4.3. обсяг виконаних робіт;

4.4. тарифний коефіцієнт.

5. До групи організаційно-економічних факторів росту продуктивності праці належать:

5.1. модернізація устаткування;

5.2. удосконалення структури апарата управління виробництвом;

5.3. оптимізація клімату в трудовому колективі;

5.4. створення сприятливих умов праці.

6. Які показники використовуються для преміювання працівників при відрядній формі заробітної плати:

- 6.1. обсяг виконаних робіт;
- 6.2. питома трудомісткість;
- 6.3. якість продукції;
- 6.4. скорочення втрат робочого часу.

7. Виберіть вірне визначення виробничого процесу:

- 7.1. сукупність взаємозалежних процесів праці для створення певного виду продукції;
- 7.2. сукупність змін, що перетерплюють предмети праці і сукупність дій працівників, спрямовані на доцільну зміну предметів праці;
- 7.3. процес впливу працівників на предмет праці як сполучення його фізичної і розумової праці робітника;
- 7.4. сукупність взаємозалежних трудових і природних процесів.

8. Розмір нарахованої тарифної частини заробітку (окладу) залежить від:

- 8.1. відпрацьованого часу;
- 8.2. кваліфікації;
- 8.3. участі працівника у власності підприємства;
- 8.4. індивідуальних здібностей і якостей співробітника.



5.6. Складання опорно-інформаційних схем

Важливим видом самостійної роботи є узагальнення матеріалу, тобто формування у студентів загальнологічних дій щодо вміння узагальнювати і структурувати учбовий матеріал у виді класифікаційно-узагальнюючих і функціонально-смыслових таблиць, структурно-логічних схем, технологічних карт, алгоритмів тощо. Усі вищезазначені види робіт не обходяться без звернення до джерел інформації, що передбачає необхідність спеціального формування у студентів способів роботи з навчальною літературою: підручником, конспектом, довідниковою літературою, словниками, первинними джерелами.

Опорно-інформаційні схема (логічна блок-схема) – це компактний вираз в символічній формі основних наукових понять і закономірностей, висновків і відомостей, почерпнутих з навчального матеріалу (лекцій, підручників) в їх логічному взаємозв'язку по темі.

Представляється доцільною така блок-схема змісту теми лекції:

розкриття значення теми, її основні поняття.

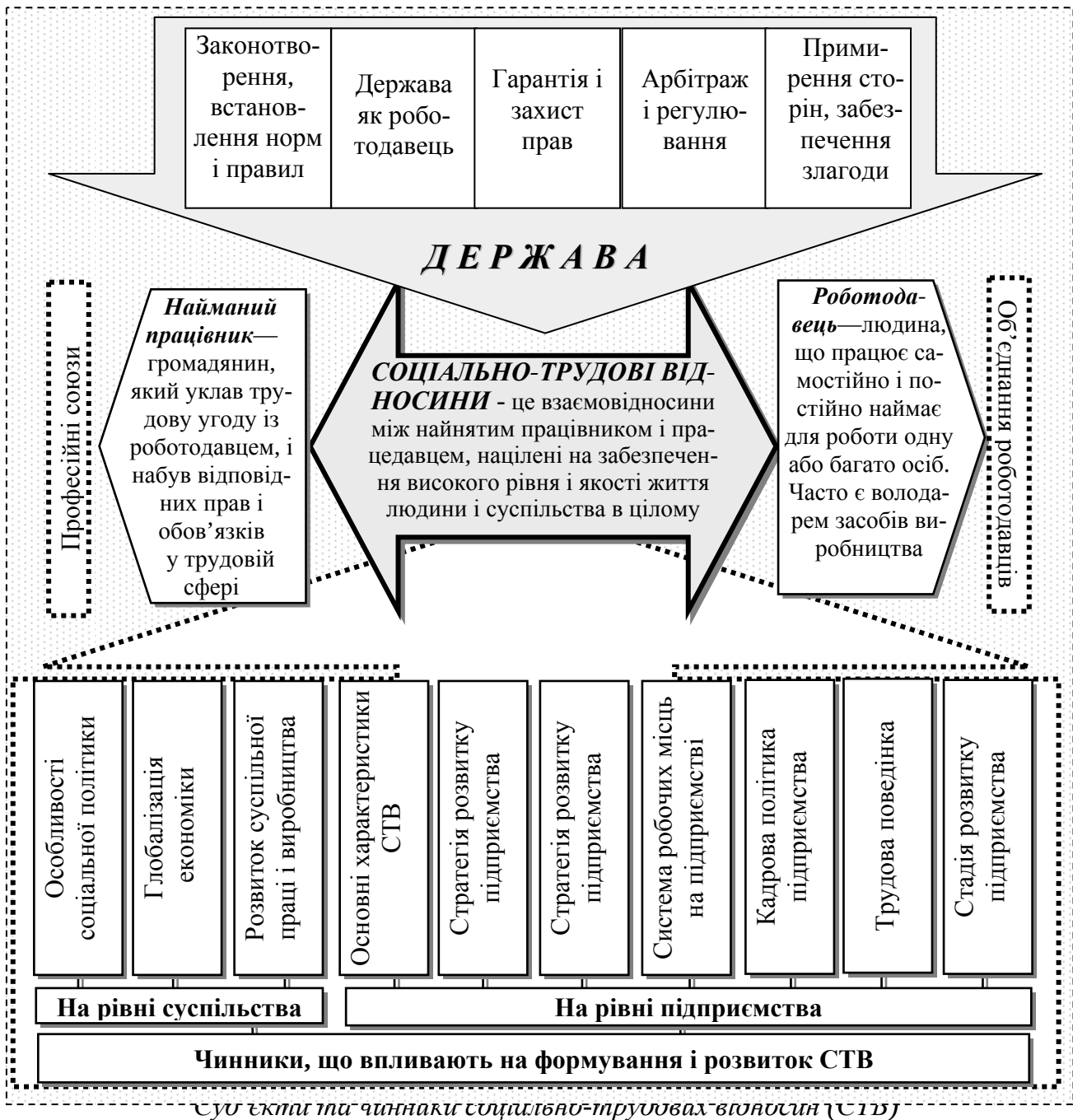
основні теоретичні поняття.

застосування теорії на практиці, її аналіз.

Такий конспект дозволяє: уникнути зайвої деталізації, яка ускладнює засвоєння; створити передумови для самостійних роздумів і роботи студентів.

Приклад конспекту-схеми за темою:

«Соціально-трудова відносина як система»



ТИПИ СТВ	ХАРАКТЕРНІ ОЗНАКИ ТИПІВ СТВ
Патерналізм	Повна державна регламентація СТВ
Соціальне партнерство	Соціальний консенсус, забезпечення балансу в реалізації інтересів суб'єктів СТВ
Солідарність	Спільна відповідальність, що ґрунтується на особистій відповідальності
Субсидіарність	Самореалізація та самозабезпечення
Конфлікт	Непримиренність, непоступливість
Дискримінація	Довільне, необґрунтоване обмеження прав і можливостей суб'єктів СТВ

РІВНІ СТВ	ПРЕДМЕТ СТВ
Індивідуальний	Професійна освіта; наймання і звільнення; професійний розвиток; умови праці; трудова винагорода тощо
Рівень підприємства	Організація праці; форми і системи оплати праці; гарантії зайнятості; розвиток персоналу; участь працівників в управлінні тощо
Територіальний	Створення нових робочих місць, підтримка місцевих виробників, професійна підготовка працівників, покращення соціальної інфраструктури регіону, екологічної ситуації тощо
Галузевий	Нормування праці; мінімальні гарантії заробітної плати, надбавок, доплат; умови та охорона праці тощо
Національний	Гарантії зайнятості; державний протекціонізм на ринку праці; умови підприємницької діяльності; мінімальні гарантії оплати праці; соціальні стандарти тощо

РІВНІ СТВ	СИСТЕМА ДОГОВІРНОГО РЕГУЛЮВАННЯ СТВ
Індивідуальний	Трудова угода, колективний договір
Рівень підприємства	Колективний договір
Територіальний	Регіональна угода
Галузевий	Галузева угода
Національний	Генеральна угода

У угодах не повинно бути умов, що погіршують положення працівників в порівнянні з чинним законодавством; умови угод, що укладаються на нижчих рівнях, можуть або відповідати прийнятим на вищому рівні, або покращувати положення працівників в порівнянні з ними.



5.7. Розрахунково-аналітичні завдання

Змістовний модуль 1

Тема 2. Трудові ресурси та трудовий потенціал суспільства

1. Використовуючи дані офіційної статистики, проаналізуйте статевовікову структуру та природний рух населення України за 2001-2005 рр. Внесіть необхідні дані у таблицю 5.3. Зробіть висновки щодо основних показників природного руху та їх динаміки.

Таблиця 5.3

Показники природного руху населення за 2001-2005 рр.

Показники	2001	2002	2003	2004	2005	Абсолютні зміни (+/-)	Темпи приросту, %
Кількість населення, осіб							
В тому числі							
чоловіків							
жінок							
Із загальної кількості населення у віці							
молодшому за працездатний							
працездатному							
старшому за працездатний							
Кількість народжених за рік, (N)							
Кількість померлих за рік, (M)							
Природний приріст (N-M)							
Кількість зареєстрованих шлюбів за рік							
Кількість зареєстрованих розлучень за рік							
Коефіцієнт народжуваності, ‰							
Коефіцієнт смертності, ‰							
Коефіцієнт дитячої смертності, ‰							
Коефіцієнт шлюбності, ‰							
Коефіцієнт розлучуваності, ‰							
Коефіцієнт природного приросту населення, ‰							
Коефіцієнт життєвості населення, ‰							

2. За статистичними даними про переміщення населення України оцініть міграційну рухливість громадян за останні п'ять років. Дослідить регіональні відмінності перебігу міграційних процесів. Для аналізу використовуйте *абсолютні показники механічного руху*:

кількість прибулих,
кількість вибулих,
валова міграція,
сальдо міграції

1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
старшому за працездатний, осіб									
питома вага у загальній чисельності, %									
<i>Тип місцевості</i>									
міська									
питома вага у загальній чисельності, %									
сільська									
питома вага у загальній чисельності, %									

2. Проаналізуйте динаміку основних показників ринку праці України в контексті гендерних відмінностей (табл. 5.5). Розробіть відповідно до проведеної оцінки напрями щодо зайнятості та оплати праці, що слід впроваджувати як на регіональному так і на загальнодержавному рівні.

Таблиця 5.5

Аналіз ринку праці в гендерному аспекті

Показник	2000 рік			2003 рік			2006 рік		
	всього	чоло-віки	жінки	всього	чоло-віки	жінки	всього	чоло-віки	жінки
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
Всього населення, тис.осіб									
Із загальної кількості населення у віці:									
молодшому за працездатний, тис.осіб									
питома вага у загальній чисельності, %									
працездатному, тис.осіб									
питома вага у загальній чисельності, %									
старшому за працездатний, тис.осіб									
питома вага у загальній чисельності, %									
Економічно активне населення, тис.осіб									
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10

Рівень економічної активності, %									
Економічно неактивне населення, тис.осіб									
Зайняті, тис.осіб									
Рівень зайнятості, %									
Безробітні, тис.осіб									
Рівень безробіття, тис.осіб									
Вивільнення працівників, тис.осіб									
Питома вага вивільнених у загальній чисельності, %									
Середньомісячна заробітна плата									

Змістовний модуль 2

6. Планування праці

1. На основі наведених планових показників підприємства заповнити повністю зведений план по праці та заробітній платі (табл. 5.6).

Таблиця 5.6

	Одиниці виміру	Планове значення
Обсяг виробництва	шт	11350
Ціна виробу	грн.	1185
Кількість працівників, всього у т.ч.: робітників	осіб	2800 2490
Трудовісткість 1 виробу	нормо-годин	38
Фонд оплати праці	тис.грн	5551,1
Обсяг товарної продукції	тис.грн	
Трудовісткість виробничої програми	тис. нормо-годин	
Виробіток на одного працівника	грн./особу	
Виробіток на одного робітника	грн./особу	
Середня заробітна плата одного працівника	грн.	
Витрати заробітної плати на 1 грн. товарної продукції	грн.	

2. На підставі даних, наведених в таблицях визначити:

- прямий фонд заробітної плати робітників-відрядників (табл.5.7), враховуючи що годинна тарифна ставка першого розряду – 0,8 грн.

Таблиця 5.7

Найменування виробів	Річний випуск, од.	Середній тарифний коефіцієнт	Норма часу на одиницю виробу, год	Розцінка за одиницю виробу, грн	Річний прямий фонд заробітної плати, грн
А	7 000	1,27	2,2		
Б	11 000	1,40	3,1		
В	15 000	1,36	1,5		
Г	3 500	1,26	2,0		
Всього		-	-	-	

- тарифний фонд заробітної плати робітників – почасовиків (табл.5.8)

Таблиця 5.8

Професія	Кількість робітників, осіб	Годинна тарифна ставка, грн	Корисний фонд робочого часу одного робітника, год	Тарифний фонд заробітної плати, грн
Слюсар-ремонтник	2	1,38	1750	
Електрик	2	1,25	1620	
Контролер	1	1,18	1645	
Вантажник	2	0,98	1700	
Всього		-		

- загальний фонд оплати праці відрядників та почасовиків.

Тема 7. Організація та нормування праці

1. Визначити оперативний час, повну норму часу, годинну та змінну норми виробітку, трудомісткість виробничої програми, ефективний фонд робочого часу в днях і годинах, чисельність основних робітників на основі даних, наведених в таблиці 5.9.

Таблиця 5.9

Показник	Значення
Основний час, хв	30
Допоміжний час, хв	10
Час на обслуговування робочого місця, %	4
Час на відпочинок, %	2
Час підготувально-заклучний на 10 виробів, хв	30
Річна виробнича програма виробів, тис.шт	36
Коефіцієнт виконання норм	1,1
Святкові і вихідні дні	116
Щорічні відпустки, днів	28
Інші невиходи, днів	11
Середня тривалість робочого дня, годин	7,9

2. За допомогою даних, наведених в таблиці 5.10 провести кількісну оцінку стану організації праці на дільниці та визначити резерви її оптимізації.

Таблиця 5.10

Показник	Одиниці виміру	Значення
1	2	3
Середньооблікова чисельність працівників	осіб	147
Плановий фонд робочого часу	людино-годин	290570
1	2	3
Кількість працівників, які охоплені бригадною формою ор-	осіб	132

ганізації праці		
Кількість робочих місць	одиниць	130
Кількість робочих місць, що за результатами атестації мають відхилення від типових проектів	одиниць	9
Коефіцієнт обслуговування робітників, визначений за даними нормувальника	-	1,0
Втрати робочого часу внаслідок виробничого травматизму	людино-годин	168
Кількість порушників трудової дисципліни	осіб	27
Кількість внутрішньо змінних та цілоденних втрат робочого часу через порушення трудової дисципліни	людино-годин	380

Тема 8. Продуктивність та ефективність праці

1. Розрахувати зростання продуктивності праці з усієї сукупності факторів і з кожного фактора окремо на основі даних таблиці. Запропонувати заходи щодо реалізації фактора, який забезпечує максимальне зростання продуктивності.

Таблиця 5.11

Показник	Значення
Чисельність ППП, осіб	4500
Питома вага основних робітників у чисельності ППП, %	30
Втрати робочого часу робітників у базовому періоді, %	8
Втрати робочого часу робітників у плановому періоді, %	5
Збільшення бюджету робочого часу одного робітника, днів	3
Кількість робочих днів, відпрацьованих одним працівником у базисному періоді	235

2. Робота підприємства характеризується такими показниками (табл. 5.12).

Таблиця 5.12

Показник	Базисний період	Звітний період
Валова продукція, грн	1 000 000	1 200 000
Обсяг незавершеного виробництва, грн	50 000	60 000
Матеріальні витрати, грн	600 000	750 000
У тому числі: сировина та основні матеріали, грн	540 000	676 000
Амортизаційні відрахування, грн	70 000	85 000
Фонд зарплати всього персоналу, грн	150 000	175 000
Чисельність усього персоналу, осіб	800	830
Прибуток, грн	180 000	190 000

Визначити зростання продуктивності праці за валовою, товарною, чистою, умовно-чистою продукцією та нормативною вартістю обробки, пояснити причини різниці показників.

3. Бригада працівників з п'яти осіб, виконала наступні обсяги робіт за затвердженими нормам часу та розцінкам (табл. 5.13)

Таблиця 5.13

Назва робіт	Одиниця виміру	Обсяг	Норма часу на одиницю роботи, людино-годин	Розцінка, грн
Ремонт транспортера	м	85	0,5	3,54
Ремонт та складання бункера с заміною деталей	шт	2	6,4	8,32
Демонтаж редукторів	шт	4	2,7	5,85
Монтаж нових редукторів	шт	6	3,4	7,5

Розрахувати відрядний заробіток бригади, відсоток виконання норм виробітку та розподілити заробіток між членами бригади з врахуванням відпрацьованого часу і розрядів: бригадир V розряду (тарифний коефіцієнт - 1,8) відпрацював 21 годину,

слюсар IV розряду (тарифний коефіцієнт - 1,6) – 18 годин, слюсар III розряду (тарифний коефіцієнт - 1,45) – 17, робітник II розряду (тарифний коефіцієнт - 1,26) – 10, робітник I розряду - 4 години.

Тема 10. Аналіз, звітність та аудит у сфері праці

1. При аналізі виконання плану отримані наступні дані:

Показники	План	Факт
Обсяг продукції, тис. грн.	10 500	11 000
Чисельність всього персоналу, осіб.	800	810
В тому числі робітників	670	675
з них основних	350	360
відпрацьовано робітниками, тис. людино - годин	1200	1250
В том числі основними, тис. людино - годин	625	650

Визначити виконання плану зі зниження технологічної, виробничої та повної трудомісткості.

2. На основі даних таблиці визначити відносну економію або перевитрату фонду заробітної плати за рахунок зміни чисельності та середньої заробітної плати (СЗП), коефіцієнт випередження продуктивності праці порівняно зі СЗП.

Показники	План	Факт
Обсяг продукції, тис.грн.	1500	1620
Кількість працівників, осіб.	580	590
Фонд оплати праці, тис.грн.	870	950

6. МЕТОДИ АКТИВІЗАЦІЇ ПРОЦЕСУ НАВЧАННЯ

Для активізації навчально-пізнавальної діяльності студентів при вивченні дисципліни «Економіка праці і соціально-трудові відносини» використовуються наступні навчальні технології:

- проблемні лекції,
- робота в малих групах,
- семінари – дискусії,
- кейси,
- презентації,
- банки візуального супроводження навчального процесу.

7. СИСТЕМА ПОТОЧНОГО, МОДУЛЬНОГО ТА ПІДСУМКОВОГО КОНТРОЛЮ ЗНАНЬ

Перевірка знань студентів з курсу здійснюється в ході поточного, модульного та підсумкового контролю.

Поточний контроль націлений на перевірку розуміння та засвоєння певного матеріалу, вироблених навичок, проведення розрахункових робіт, здатності осмислити зміст тем та опрацювати їх, умінь публічно представити певний матеріал. Об'єктами оцінки даного виду контролю виступають: систематичність та активність роботи на практичних заняттях, виконання домашніх та індивідуальних завдань, за-

вдань для самостійного опрацювання.

Модульний контроль оцінює теоретичні та практичні вміння, які набули студенти після опанування певного залікового модулю. Модульний контроль проводиться у формі тестів, відповідей на теоретичні питання, розв'язання практичних завдань.

При вивченні курсу «Економіка праці і соціально-трудові відносини» передбачається *дві модульних контрольних роботи*: до першого модульного завдання входять теми 1-8, до другого – теми 9-16.

Завданням **підсумкового контролю** є перевірка розуміння студентом програмного матеріалу в цілому, логіки та взаємозв'язків між окремими розділами, здатності творчого використання накопичених знань, уміння сформулювати своє ставлення до певної проблеми. На іспит виносяться вузлові питання (перелік питань представлений нижче, с. 67) та типові задачі (приклади завдань на с. 37), а також індивідуальні творчі завдання, що потребують оригінального, нестандартного підходу до вирішення, творчої відповідальності та вміння синтезувати отримані знання.

Зразок екзаменаційного білету

**ДОНЕЦЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ЕКОНОМІЧНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА УПРАВЛІННЯ ПЕРСОНАЛОМ І ЕКОНОМІКИ ПРАЦІ**

дисципліна **«Економіка праці і соціально-трудові відносини»**
для студентів спеціальності _____, _____ відділення

1. Трудові ресурси: сутність поняття, методика визначення чисельності.
2. Сутність, мета, суб'єкти і об'єкти соціальної політики.
3. Поняття резервів росту продуктивності праці.

ЗАДАЧА

Розрахуйте середню річну, денну і часову продуктивність праці робітників. Визначте відсоток виконання плану по кожному з показників на основі наступних даних:

	Показники	План	Факт
1.	Товарна продукція у зіставних цінах підприємства, тис. грн.	7735	7941
2.	Середня облікова чисельність робітників, осіб	959	900
3.	Відпрацьовано робітниками:		
	люди-г., тис.	1624	1605
	люди-дн., тис.	223	219

Зав. кафедрою УП і ЕП, д.е.н., професор
Викладач, д.е.н., професор

Н.Д.Лук'янченко
Л.В.Шаульська

Затверджено на засіданні кафедри, протокол №1 від «____» _____ 200__ р.

Оцінювання знань з дисципліни здійснюється за системою, що представлена у таблицях 7.1 та 7.2 (максимальна кількість балів, яка може бути набрана студентом протягом курсу).

Для студентів спеціальностей, для яких оцінювання рівня знань здійснюється на основі результатів поточного та підсумкового контролю (**передбачено екзамен**), завдання поточного контролю оцінюються в діапазоні від 0 до 50 балів, і завдання, що виносяться на підсумковий контроль – від 0 до 50 балів (табл. 7.1).

Таблиця 7.1.

Система оцінювання знань студентів (передбачено іспит)

Поточний контроль (max 50 балів)										Кількість балів за результатами поточного контролю	Підсумковий контроль (max 50 балів)		Кількість балів за результатами підсумкового контролю	Загальна кількість (пункт 11+ пункт 14)
Заліковий модуль 1				Сума балів за перший модуль	Заліковий модуль 2				Сума балів за другий модуль		Індивідуальне творче завдання	Іспит		
Організаційно-навчальна робота студента в аудиторії	Індивідуальна робота студента	Самостійна робота	Контроль знань за модулем		Організаційно-навчальна робота студента в аудиторії	Індивідуальна робота студента	Самостійна робота	Контроль знань за модулем						
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15
6	6	5	8	25	6	6	5	8	25	50	5	45	50	100

Оцінювання знань студентів спеціальностей, для яких навчальним планом **передбачено залік**, здійснюється на основі результатів поточного і модульного контролю. Завдання поточного контролю оцінюються в діапазоні від 0 до 100 балів (табл. 7.2). Кількість балів є основою для визначення загальної успішності студента з даного предмету. Студент отримує «залік», якщо має не менш ніж 50 балів за поточний контроль.

Таблиця 7.2

Система оцінювання знань студентів (передбачено залік)

Поточний контроль (max 100 балів)										Загальна кількість балів (підсумовуються пункти 5 та 10)	
Заліковий модуль 1				Сума балів за перший модуль	Заліковий модуль 2				Сума балів за другий модуль		
Організаційно-навчальна робота студента в аудиторії	Індивідуальна робота студента	Самостійна робота	Контроль знань за модулем		Організаційно-навчальна робота студента в аудиторії	Індивідуальна робота студента	Самостійна робота	Контроль знань за модулем			
1	2	3	4		5	6	7	8			9
10	12	10	16		50	12	12	10			16
										100	

Переведення даних 100-бальної шкали оцінювання в 4-бальну та шкалу за системою ECTS здійснюється в порядку, представленому у таблиці 7.3.

Таблиця 7.3

Оцінювання навчальних досягнень студентів

Оцінка за шкалою ECTS	Оцінка за 100-бальною шкалою	Оцінка за 4-бальною шкалою
A	90-100	5 (відмінно)
B	81-89	4 (добре)
C	70-80	4 (добре)
D	60-69	3 (задовільно)
E	50-59	3 (задовільно)
FX	30-49	2 (незадовільно) з можливістю повторного складання
F	0-29	2 (незадовільно) з обов'язковим повторним вивченням дисципліни

КРИТЕРІЇ ОЦІНОК
знань і практичних умінь студентів при поточному,
модульному контролі та при складанні екзамену

Максимальна кількість балів присвоюється, якщо студент у повному обсязі засвоїв програмний матеріал, грамотно та логічно його викладає, правильно обґрунтовує прийняті рішення, ознайомлений із рекомендованою літературою, виявляє творчий підхід при виконанні практичних завдань.

Кількість оціночних балів **знижується на 20%** у разі, якщо студент знає програмний матеріал, грамотно і за суттю його викладає, але припускає незначні неточності в доказах, трактовці понять та категорій, при цьому студент повинен володіти необхідними уміннями та навичками для виконання практичних завдань.

Кількість балів **знижується на 50%** за умови знання студентом лише основного програмного матеріалу, припускання ним неточностей, недостатньо чітких формулювань, непослідовності у відповідях. При цьому студент недостатньо володіє навичками вирішення практичних завдань.

Кількість балів **зменшується на 80%**, якщо студент не знає значної частини програмного матеріалу, припускає принципові помилки в доказах, трактовці понять та категорій, не володіє основними уміннями та навичками при виконанні практичних задач, студент не може відповісти на контрольні запитання

Бали взагалі не нараховуються, якщо компетентність з навчальної дисципліни практично відсутня, студент не може відповісти на контрольні запитання, відмовляється від відповіді на контрольні запитання.

ПЕРЕЛІК ПИТАНЬ, ЩО ОХОПЛЮЮТЬ ЗМІСТ РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ
(питання для підготовки до іспиту, заліку)

1. Ціль, об'єкт, предмет та задачі економіки праці і соціально-трудових відносин.
2. Особливості праці як об'єкта дослідження.
3. Процес праці, роль праці в житті людини і суспільства.
4. Психофізіологічна, організаційно-технічна і організаційно-економічна сторони процесу праці.
5. Трудові ресурси: сутність поняття, методика визначення чисельності.
6. Економічно активне і економічно неактивне населення.

7. Трудовий потенціал: сутність поняття, компоненти.
8. Міграція населення. Її принципи і наслідки.
9. Сутність праці. Праця як соціально-економічна категорія.
10. Позитивні і негативні наслідки становлення ринкових відносин у сфері праці.
11. Якість трудового життя: сутність, критерії оцінки.
12. Соціально-трудова відносина: сутність і зміст поняття.
13. Еволюція соціально-трудова відносин в Україні.
14. Механізм функціонування системи соціально-трудова відносин.
15. Сутність і класифікація суб'єктів соціально-трудова відносин.
16. Профспілки, їх задачі і функції.
17. Роботодавець і найманий працівник як суб'єкти соціально-трудова відносин. Представницькі органи від роботодавця.
18. Роль держави в соціально-трудова відносинах.
19. Рівні регулювання соціально-трудова відносин. Систематизація суб'єктів соціально-трудова відносин за рівнями їх регулювання.
20. Предмети та сфери регулювання соціально-трудова відносин.
21. Основні принципи соціально-трудова відносин. Класифікація типів соціально-трудова відносин.
22. Колективно-договірне регулювання соціально-трудова відносин.
23. Колективні трудові конфлікти. Схема врегулювання трудових конфліктів.
24. Ціль діяльності і сфера повноважень Національної служби посередництва і примирення.
25. Концепція людського розвитку ПРООН.
26. Методика вимірювання індексу людського розвитку.
27. Поняття соціального партнерства. Об'єктивні умови його виникнення і розвитку.
28. Система соціального партнерства: суб'єкти, об'єкти, форми, рівні і механізм реалізації.
29. Принципи діяльності соціальних партнерів.
30. Формування системи соціального партнерства в Україні.
31. Ціль діяльності і сфера повноважень Національної Ради соціального партнерства.
32. Сутність, мета, суб'єкти і об'єкти соціальної політики.
33. Нормативно-правове забезпечення системи соціального захисту населення в Україні.
34. Умови формування і ефективного функціонування ринку праці.
35. Внутрішні ринки праці.
36. Сутність і елементи кадрової політики підприємства.
37. Методи управління персоналом.
38. Структура ринку праці. Кон'юнктура ринку праці.
39. Сукупний і поточний ринок праці.
40. Суб'єкти відносин на ринку праці.

41. Регулювання відносин на ринку праці.
42. Функції ринку праці.
43. Проблеми розвитку ринку праці в Україні.
44. Соціально-економічний зміст зайнятості в сучасних умовах.
45. Види та форми зайнятості.
46. Продуктивна зайнятість.
47. Центри зайнятості: задачі, функції, сфера діяльності.
48. Державна політика зайнятості.
49. Активна і пасивна політика регулювання зайнятості.
50. Структура і зміст Закону України «Про зайнятість населення».
51. Зарубіжний досвід регулювання зайнятості.
52. Безробіття: його види і причини виникнення, соціально-економічні наслідки.
53. Ціль, зміст і порядок розробки плану з праці.
54. Планування росту продуктивності праці.
55. Планування чисельності і структури кадрів.
56. Особливості планування чисельності різних категорій персоналу.
57. Значення планування витрат на персонал.
58. Організація праці: сутність поняття, складові системи організації праці.
59. Сутність і види поділу праці.
60. Сутність та значення процесів кооперації праці.
61. Значення організації праці для вирішення соціально-економічних задач.
62. Структура системи організації праці на підприємстві.
63. Організація управлінської праці.
64. Мета, задачі і процедура нормування праці, методи нормування праці.
65. Види норм праці. Класифікація витрат робочого часу, методи їх реєстрації.
66. Проблеми і напрями розвитку нормування праці на сучасному етапі.
67. Продуктивність праці як соціально-економічна категорія.
68. Соціально-економічне значення і сутність росту продуктивності праці.
69. Показники, що характеризують ефективність праці.
70. Взаємозв'язок продуктивності праці і трудомісткості.
71. Види трудомісткості і методи її зниження.
72. Методи виміру продуктивності праці: натуральний, умовно-натуральний, трудовий, вартісний.
73. Класифікація факторів росту ефективності і продуктивності праці.
74. Поняття резервів росту продуктивності праці.
75. Програми управління ефективністю і продуктивністю праці.
76. Рівень життя і доходів як предмет соціального управління.
77. Сутність заробітної плати як категорії ринкової економіки.
78. Номінальна і реальна заробітна плата.
79. Функції і джерела формування заробітної плати.
80. Рівні регулювання оплати праці в Україні.
81. Структура і зміст Закону України «Про оплату праці».
82. Тарифна система: сутність і сфера використання.

83. Елементи тарифної системи.
84. Форми і системи заробітної плати.
85. Організація преміювання персоналу. Умови і показники преміювання.
86. Система трудових показників підприємства.
87. Аналіз чисельності, структури та руху кадрів.
88. Аналіз продуктивності праці. Факторний аналіз росту продуктивності праці.
89. Сутність, мета аудиту в трудовій сфері.
90. Законодавчі акти, що регулюють соціально-трудові відносини.
91. Соціологічне дослідження в сфері праці: мета, задачі, функції, види.
92. Програма соціологічного дослідження: зміст, етапи розробки.
93. Міжнародна організація праці: сфери діяльності, задачі і пріоритети.
94. Основні документи Міжнародної організації праці, що регулюють соціально-трудові відносини.
95. Принципи і моделі регулювання соціально-трудових відносин у розвинутих зарубіжних країнах.
96. Зарубіжний досвід колективно-договірного регулювання соціально-трудових відносин.



8. РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА **(основна і додаткова)**

Основна література

1. Нова Конституція України. – К.: Наукова Думка, 1996. – 133 с.
2. Кодекс законов о труде Украины: научно-практический комментарий. – Издание второе переработанное и дополненное. – Х.: ООО «Одиссей», 2002. – 864 с.
3. Закон Украины «Об охране труда» от 14.10.1992 №2694-ХІІ // Законодавство України про охорону праці. Том. 1 – К., 1995. – С. 3-29.
4. Закон України «Про зайнятість населення» від 1 березня 1991 р. №803-12 // Закони України. – Т. 1. – К.: Інститут законодавства, 1996. – С. 252-268.
5. Закон України «Про колективні договори і угоди» від 1 липня 1993 р. №3356-ХІІ // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 178-183.
6. Закон України «Про межу малозабезпеченості» від 04.10.94 р. №190/94 ВР // Інформаційний бюлетень Міністерства праці України. – 1994. – №12. – С. 11.
7. Закон України «Про мінімальний споживчий бюджет» від 3 липня 1991 р. №1284-ХІІ // Відомості Верховної Ради. – 1991. – №42. – Ст. 553.
8. Закон України «Про оплату праці» від 24 березня 1995 року №108/95-ВР // Закони України. – К.: Інститут законодавства Верховної Ради України, 1997. – Т. 8. – С. 210-218.
9. Закон України «Про організації роботодавців» від 24 травня 2001 р. №2436-ІІІ // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 198-208.
10. Закон України «Про порядок вирішення колективних трудових спорів (конфліктів)» від 3 березня 1998 р. №137/98-ВР // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 208-217.
11. Закон України «Про професійні спілки, їх права і гарантії» від 15 вересня 1999 р.

№1045-XIV // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 183-198.

12. Концептуальні засади стратегії економічного та соціального розвитку України на 2002-2011 рр. Європейський вибір: Послання Президента України до Верховної Ради України. – К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату України, 2002. – 74 с.

13. Концепція дальшого реформування оплати праці в Україні: Схвалено Указом Президента України від 25 грудня 2000 року №1375-2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – №13. – Ст. 505.

14. Про Національну раду соціального партнерства: Схвалено Указом Президента України від 3 березня 1998 р. №137/98-вр // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 217-222.

15. Про основні напрями політики щодо грошових доходів населення України: Схвалено Указом Президента від 7 серпня 1999 року №969/99 // Офіційний вісник України. – 1999. – №32. – Ст. 1662.

16. Про основні напрями розвитку трудового потенціалу в Україні на період до 2010 року: Схвалено Указом Президента України від 3 серпня 1999 року №958/99 // Офіційний вісник України. -1999. – №31. – Ст.1608.

17. Про основні напрями соціальної політики на період до 2004 року: Схвалено Указом Президента України від 24 травня 2000 року №717/2000 // Офіційний вісник України. – 2000. – №21. – Ст. 858.

18. Про стратегію подолання бідності: Схвалено Указом Президента України від 15 серпня 2001 р. №637/2001 // Офіційний вісник України. – 2001. – №33. – Ст. 1525.

19. Про утворення Національної служби посередництва і примирення: Схвалено Указом Президента України від 17 листопада 1998 року №1258/98 // Соціальне партнерство – шлях до злагоди. – К.: Національна Рада соціального партнерства, 2003. – С. 236-273.

20. Абдурахманов К.Х., Бобков В.Н., Буланов В.С., Бычин В.Б., Волгин Н.А. Экономика труда: Социально- трудовые отношения: Учебник. – М.: Экзамен, 2003. – 735 с.

21. Адамчук В.В., Ромашов О.В., Сорокина М.Е. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: ЮНИТИ, 2001. – 407 с.

22. Багрова І.В. Нормування праці: Навчальний посібник. – К.: Центр навчальної літератури, 2003. – 212 с.

23. Бараник З.П. Статистика ринку праці: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни – К.: КНЕУ, 2003. — 148 с.

24. Башкатов Б.И., Карпухина Г.Ю. Международная статистика труда: Учебник. – М.: Издательство «Дело и Сервис», 2001. – 208 с.

25. Бобков В.Н., Буланов В.С., Карташов С.А. Рынок труда: Учеб. для вузов. – М. : Экзамен, 2003. - 480 с.

26. Буряк П.Ю., Карпінський Б.А., Григор'єва М.І. Економіка праці й соціально-трудові відносини: Навч. посібник для вузів. - К.: Центр навч. л-ри, 2004. - 440 с.

27. Бухалков М. И. Организация и нормирование труда: Учебник для студ. вузов. — М. Инфра-М, 2007. – 400 с.

28. Варна Т.П., Кокин Ю.П., Маслова В.М., Подгаецкий С.И., Сорокина М.Е. Экономика труда: Учебник.- М.: Юристъ, 2003. – 592 с.

29. Генкин Б.М. Экономика и социология труда: Учебник для вузов. – М.: Издательство НОРМА-ИНФРА-М., 2001. – 448 с.

30. Грішнова О.А. Економіка праці та соціально-трудові відносини. - К. : Знання, 2006. - 559 с.

31. Есинова Н.И. Экономика труда и социально-трудовые отношения: Учебное посо-

бие. – К.: Кондор, 2003. – 464 с.

32. Завіновська Г.Т. Економіка праці : Нач. посібник. - К.: КНЕУ, 2006. - 299 с.

33. Завельский М.Г. Экономика и социология труда: Курс лекций. – М.: Палеотип, 2001. – 203 с.

34. Зарубіжний та міжнародний досвід регулювання соціально-трудових відносин та соціального захисту населення / За ред. С.В. Мельник. — Луганськ: Державна установа НДІ соціально-трудових відносин, 2005. — 178с.

35. Захожай В.Б., Калина А.В. Статистика труда и занятости: Учеб.-метод. пособие. — К.: МАУП, 2000. — 79с.

36. Зоткина Н.С. Экономика и социология труда: Учебное пособие. – СПб.: Издательство Санкт- Петербургского государственного университета экономики и финансов, 2001. – 261 с.

37. Калина А.В. Економіка праці: Навчальний посібник. – К.: МАУП, 2004. – 272 с.

38. Калина А.В. Организация и оплата труда в условиях рынка (аспект эффективности): Учеб. пособие. — К.: МАУП, 2001. — 312с.

39. Качан Є.П., Шушпанов Д.Г. Управління трудовими ресурсами: Навчальний посібник. – К.: Видавничий дім «Юридична книга», 2003. – 258 с.

40. Ковальов В. М., Рижиков В.С., Єськов О.Л. Економіка праці і соціально-трудоі відносини : Навч. посібник для вищих навч. закладів - К.: Центр навч. л-ри, 2006. - 255 с.

41. Колот А.М. Мотивація, стимулювання й оцінка персоналу: Навчальний посібник. – К.: КНЕУ, 1998. – 224 с.

42. Колот А.М. Соціально-трудоі відносини: теорія і практика регулювання: Монографія. – К.: КНЕУ, 2003. – 230 с.

43. Конвенции и рекомендации, принятые международной организацией труда: в 2 т. – Изд. Междунар. бюро труда, 1991. - Т.І. - 1160 с.; Т.2. – 2248 с.

44. Лібанова Е.М. Ринок праці та соціальний захист: Навч. посіб. - К.: Вид-во С. Павличко "Основи", 2004. - 491 с.

45. Лисенко Л.І. Ринок праці. Техніка пошуку роботи: Навч. посіб. для студ. вузів. - К.: Професіонал, 2004. - 311 с.

46. Лич В.М. Трудовий потенціал: теорія та практика відтворення. – К.: Науковий світ, 2003. – 314 с.

47. Лісогор Л.С. Формування ринку праці в Україні. – К.: Інститут економіки НАН України, 2003. – 295 с.

48. Лукьянченко Н.Д. Управление трудом на промышленных предприятиях. – Донецк: Донбасс, 1996. – 330 с.

49. Лукьянченко Н.Д., Копытина Т.И. Нормирование труда. – Донецьк: ДонНУ, 2004. – 214 с.

50. Матюха М.М. Економіка праці та соціально-трудоі відносини: Навч. посібник. – К.: Університет «Україна», 2007. – 306 с.

51. Махсма М.Б. Економіка праці та соціально-трудоі відносини: Навч. посіб. - К.: Атіка, 2005. - 304 с.

52. Махсма М.Б. Економіка праці: Посібник для розв'язування задач – К.: Видавництво Європейського університету, 2003 – 62 с.

53. Медков В.М. Основы демографии: Учебное пособие. Серия «Учебники и учебники пособия». – Ростов-на-Дону: «Феникс», 2003. – 448 с.

54. Михайлов Є.П., Мерзляк А.В., Корецький М.Х., Михайлова Г.О. Економіка праці і соціально-трудоі відносини : Навч. посібник для вузів - К. : Центр навч. л-ри, 2005. - 240 с.

55. Михеев В.А. Основы социального партнерства: Учебник для вузов. – М.: Экзамен, 2001. – 448 с.
56. Одегов Ю.Г., Карташова Л.В. Управление персоналом, оценка эффективности: Учебное пособие. – М.: Издательство «Экзамен», 2002. – 256 с.
57. Организация и нормирование труда: Учебное пособие / Под ред. Адамчука В.В. – М.: Финансинформ, 1999. – 301 с.
58. Организация, нормирование и оплата труда: Задания для практических занятий / Макарова Л.Н. (сост.) – М.: МГУП, 2001. – 96 с.
59. Осовська Г.В., Крушельницька О.В. Управління трудовими ресурсами: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2003. – 224 с.
60. Павленко Н. С. Организация труда и заработная плата: Практ. пособие: В 2 т. - Харьков: Фактор, 2001. - 2001. - 355 с.
61. Панина Н.В. Технология социологического исследования (курс лекций). – К.: Институт социологии НАН Украины, 2001. – 277 с.
62. Пасічник В. Г. Планування діяльності підприємства : Навч. посіб. для вузів. - К.: Центр навч. л-ри, 2005. - 256 с.
63. Пашенко І.Н. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навчальний посібник. – Львів: «Магнолія2006», 2007. – 260 с.
64. Петюх В.М. Ринок праці: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни – К.: КНЕУ, 2000. – 126 с.
65. Пилипенко С.М., Пилипенко А.А., Отенко І.П. Економіка праці та соціально-трудові відносини: Навч. посібник. — Х.: ХНЕУ, 2004. — 223с.
66. Плаксов В.А. Економічний аналіз показників праці на підприємстві. – К.: Інститут змісту та методів навчання, 1998. — 84 с.
67. Политика доходов и заработной платы: Учебник / Под ред. П.В. Савченко, Ю.П. Кокина. – М.: Юрист, 2000. – 456 с.
68. Политика доходов и качество жизни населения: Учебное пособие / Под ред. Горлова Н.А. – СПб.: Питер, 2003. – 652 с.
69. Попов Л.А. Анализ и моделирование трудовых показателей: Учебник. – М.: Финансы и статистика, 1999. – 208 с.
70. Прибиткова І.М. Основи демографії: Посібник для студентів вищих навчальних закладів. – К.: Арттек, 1995. – 256 с.
71. Рабочая книга социолога / Под ред. Г.В. Осипова. – М.: Едиториал УРСС, 2003. — 477 с.
72. Регулирование занятости населения крупного промышленного региона / С.П. Калинина, И.Д. Крыжко, Н.Д. Лукьянченко, Г.А. Черниченко. – Донецк: ИЭП НАН Украины, 1998. – 176 с.
73. Рофе А.И. Организация и нормирование труда: Учебник для вузов / Академия труда и социальных отношений. – М.: МИК, 2003. – 367 с.
74. Рофе И.А. Научная организация труда: Учебное пособие. – М.: МИК, 1998. – 320 с.
75. Савицкая Г.В. Анализ хозяйственной деятельности предприятия: Учебное пособие. – Минск: ООО «Новое знание», 2001. – 688 с.
76. Слезингер Г.Э. Труд в условиях рыночной экономики: Учебное пособие. – М.: ИНФРА-М, 1996. – 336 с.
77. Современная экономика труда: Монография / Куликов В.В., Слезингер Г.Э., Никифорова А.А. – М.: Финстатинформ, 2001. – 660 с.
78. Сурмин Ю. П., Туленков Н. В. Методология и методы социологических исследований: Учебное пособие – К.: МАУП, 2000. – 304 с.

79. Удотова Л.Ф. Соціальна статистика: підручник. – К.: КНЕУ, 2002. – 376 с.
80. Уманский А.М., Сумцов В.Г., Гордиенко В.Д. Социально-трудовые отношения: Учебное пособие. – Луганск: ВНУ им. В. Даля, 2003. – 472 с.
81. Управление персоналом организации: Практикум: Учеб. пособие / Под ред. А.Я. Кибанова. – М.: ИНФРА-М, 1999. – 296 с.
82. Чапек В.Н. Экономика труда: Учеб. пособ. для студентов эконом. специальностей вузов. - Ростов-на-Дону : Феникс, 2005. - 348 с.
83. Чемерис А.Т. Організація діяльності служби зайнятості: Конспект лекцій. — К.: МАУП, 2003. — 120с.
84. Чепурко Г.І. Ринок праці в Україні: проблеми зайнятості в період становлення ринкової економіки. — К.: Інститут соціології НАН України, 2004. — 274с.
85. Шаталова Н.И. Трудовой потенциал работника: Учебное пособие. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2003. – 399 с.
86. Шаульська Л.В. Стратегія розвитку трудового потенціалу України: Монографія. – Донецьк: ІЕП НАН України, 2005. – 502 с.
87. Шлендер П.Э., Воротникова В.В., Довгая Е.Г. Рынок труда: Учеб. пособие для вузов. – М.: Вуз. учеб., 2004. - 205 с.
88. Экономика труда: (социально-трудовые отношения): учебник / Под ред. Н.А.Волгина, Ю.Г. Одегова. – М.: Издательство «Экзамен», 2006. – 736 с.
89. Экономика труда и социально-трудовые отношения / Под ред. Г.Г. Меликьяна, Р.П. Колосовой. – М.: Издательство МГУ, ЧеРо, 1996. – 624 с.
90. Яковенко Е.Г. Экономика труда: Учеб. пособие для вузов. - М. : ЮНИТИ-ДАНА, 2004. - 319 с.

Додаткова література

1. Армстронг М. Стратегическое управление человеческими ресурсами. – М.: ИНФРА-М, 2002. – 328 с.
2. Арріго Джанні, Касале Джузеппе. Глосарій термінів зайнятості та соціально-трудових відносин / Міжнародне Бюро Праці; Група МБП для країн Центральної та Східної Європи. — Будапешт : Міжнародна організація праці, 1998. — 125 с.
3. Бажан І.І. Трудовий потенціал України: формування та використання. — Донецьк : Юго-Восток, 2006. — 144с.
4. Балабанова Л.В., Сардак О.В. Організація праці менеджера: Навчальний посібник / Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М.І. Туган-Барановського. – К.: Видавничий дім «Професіонал», 2004. – 303 с.
5. Балабанова Н.В., Жуков В.И., Пилипенко В.Е.. Социальный диалог. Социальное партнерство. Социальное государство. — К.: Академия труда и социальных отношений Федерации профсоюзов Украины, 2002. — 189с.
6. Беззубко Л.В., Шемяков А.Д. Коллективные договора и трудовые конфликты: конфликтологический практикум / Донбасская национальная академия строительства и архитектуры; Донецкая областная организация Профсоюза работников радиоэлектроники и машиностроения Украины. — Донецк, 2006. — 130с.
7. Безтелесна Л.І., Юрчик Г.М. Державне регулювання зайнятості: Підручник для студ. вищих навч. закл. — Рівне : НУВГП, 2006. — 210с.
8. Белов М.А., Євдокимова Н.М., Москалюк В.Є., Оберемчук В.Ф., Степанов О.П. Планування діяльності підприємства: Навчально-методичний посібник для самостійного вивчення дисципліни – К.: КНЕУ, 2002. – 252 с.
9. Богиня Д.П., Куліков Г.Т., Лісогор Л.С. та ін. Конкурентоспроможність робочої си-

ли в системі соціально-трудових відносин: Монографія. – К.: Інститут економіки НАН України, 2003. – 214 с.

10. Васильченко В.С. Державне регулювання зайнятості: Навчальний посібник – К.: КНЕУ, 2003. – 252 с.

11. Волгин Н.А. Оплата труда: производство, социальная сфера, государственная служба: Анализ, проблемы, решения. – М.: ЭКЗАМЕН, 2003. – 223 с.

12. Волгин Н.А., Волгина О.Н. Оплата труда: японский опыт и российская практика: Учеб. пособие для студ. — М.: Издательско-торговая корпорация "Дашков и Ко", 2005. — 507с.

13. Головінов О.М., Горожанкіна М.Є., Дмитриченко Л.І., Дмитриченко Л.А., Жемчужнікова Г.П. Соціальна політика та економічна безпека / Донецький державний університет економіки і торгівлі ім. М. Туган-Барановського – Донецьк: Каштан, 2004. – 335 с.

14. Гостенина В.И. Социальное партнерство в различных моделях общества. – М.: Ай-на, 2001. – 96 с.

15. Грішнова А. Людський капітал: формування в системі освіти і професійної підготовки. – К.: Т-во "Знання", КОО, 2001. – 254 с.

16. Егоршин А.П. Управление персоналом: Учебник. – Н. Новгород: НИМБ, 2001. – 720 с.

17. Єременко В. Соціальна економіка. – К.: Інформаційно-видавничий центр Держкомстату, 2003. – 351 с.

18. Єріна А.М. Організація вибіркового обстеження: Навчальний посібник – К.: КНЕУ, 2004. – 128 с.

19. Жеребин В.М., Романов А.Н. Уровень жизни населения. – М.: ЮНИТИ-ДАНА, 2002. – 592 с.

20. Зінь Е.А. Планування діяльності підприємства : Підручник для вузів. - К. : Професіонал, 2004. - 320 с.

21. Зайцева К.Ва. Державне управління зайнятістю населення / Донецький держ. ун-т управління. — Донецьк : МПП "ВІК", 2005. — 319с.

22. Зовнішні трудові міграції населення України / За ред. Е.М. Лібанової, О.В. Позняка. – К.: РВПС України НАН України, 2002. – 206 с.

23. Інформаційне забезпечення державного та регіонального соціального управління: Монографія / О.Г. Осауленко, О.Ф. Новікова, Н.С. Власенко, І.В. Калачова та ін. – Київ, Донецьк: ІЕП НАН України, Держкомстат України, 2004. – 656 с.

24. Калина А.В., Конева М.І., Яценко В.А. Современный экономический анализ и прогнозирование (микро- и макроуровни): Учебно-методическое пособие. – К.: МАУП, 2004. – 416 с.

25. Колпаков В.М. Організація праці менеджера: Навч. посібник для студ. вищих навч. закл. — К. : МАУП, 2005. — 432с.

26. Комиссаров Т.А. Управление человеческими ресурсами: Учебное пособие. – М.: Дело, 2002. – 312 с.

27. Крушельницька О. В. Методологія та організація наукових досліджень: Навчальний посібник. – К.: Кондор, 2003. – 192 с.

28. Малиновська О. Україна, Європа, міграція: міграції населення України в умовах розширення ЄС. – К.: Бланк-Прес, 2004. – 171 с.

29. Мельник С.В. Реформування соціально-трудової сфери: проблеми і напрями їх вирішення. — Луганськ: Державна установа НДІ соціально-трудових відносин, 2005. — 142с.

30. Мірошніченко О. В. Розвиток соціально-трудового партнерства в Україні: методологія, методика аналізу, напрямки вдосконалення / Рада по вивченню продуктивних сил

України НАН України; Український ін-т соціальних досліджень. — К., 2003. — 187с.

31. Ноджак Л. С. Демографічні чинники формування і використання трудового потенціалу за ринкових перетворень / НАН України; Інститут регіональних досліджень. — Л.: ІРД НАНУ, 2004. — 190с.

32. Одегов Ю.Г., Кулапов М.Н., Попов Л.А. Использование SPSS в экономике труда: Учебное пособие. — М.: Изд-во Рос. экон. акад., 2003. — 47 с.

33. Онікієнко В.В., Ткаченко Л.Г. Молодіжний ринок праці України: проблеми та шляхи вирішення. — К.: РВПС України НАН України; Український інститут соціальних досліджень, 2003. — 160 с.

34. Пирожков С., Малиновская Е., Хомра А. Внешние трудовые миграции в Украине: социально-экономический аспект. — К.: НИПМБ, 2003. — 134 с.

35. Пономаренко В.С., Кизим М.О., Узунов Ф.В. Рівень і якість життя населення України. — Х.: Видавничий Дім «ІНЖЕК», 2003. — 226 с.

36. Радомский С.И., Гончаров В.М., Додонов О.В., Попов Д.А. Организация и оплата труда на предприятиях в условиях перехода к рыночной экономике— Луганск : Издательство ВНУ им. В.Даля, 2004. — 264с.

37. Регіональні проблеми формування трудового потенціалу і шляхи їх вирішення: Монографія / Лук'янченко Н.Д., Антонюк В.П., Шаульська Л.В., Шамілева Л.Л. та ін.— Донецьк: ДонНУ МОН України; ІЕП НАН України, 2004. — 340 с.

38. Романюк М.Д. Міграції населення України за умов перехідної економіки: Методологія і практика регулювання. — Львів: Світ, 1999. — 292 с.

39. Синюченко М.И. Особенности проведения государственной политики занятости в Украине: Учебное пособие. — Донецк, 1997. — 20 с.

40. Сучасний стан, проблеми та тенденції соціально-трудових відносин в Україні: спроба соціального конструювання / За ред. Сасенко Ю.І., Привалова Ю.О. — К.: Видавничий дом «Стилос», 2003. — 361 с.

41. Тарасюк Г.М., Шваб Л.І. Планування діяльності підприємства : Навч. посібник для вузів. - К.: Каравела, 2005. - 312 с.

42. Українське суспільство: соціологічний моніторинг 1992-2006 рр. / за ред. Н.В. Паниної. — К.: Інститут соціології НАН України, 2006. — 94 с.

43. Ушенко Н.В. Організація праці менеджера : Практикум. - Донецьк : Юго-Восток, 2004. - 171 с.

44. Эренберг Р.Д., Смит Р.С. Современная экономика труда. — М.: Издательство МГУ, 1996. — 779 с.

45. Ягодка А.Г. Соціальна інфраструктура і політика: Навчальний посібник. — К.: КНЕУ, 2000. — 212 с.

46. Якість трудового потенціалу та управління трудовою сферою в Україні: соціальна експертиза: Монографія / Амоша О.І., Новікова О.Ф., Антонюк В.П., Шаульська Л.В.та ін. — Донецьк: ІЕП НАН України, 2006. — 208 с.

47. Яковлев Р.А. Оплата труда в организации. — М.: МЦФЭР, 2005. — 525с.

9. РЕКОМЕНДАЦІЇ СТУДЕНТУ

щодо отримання максимальної кількості балів

1. Хочу бути відмінником! (підсумкова кількість балів після опанування дисципліни дорівнює 90-100 балів).

Чинниками досягнення успіху є:

1. Систематична та активна робота в аудиторії. Максимальна кількість балів за семестр 10 (20) балів*) (дивись с.32).

2. Своєчасне виконання індивідуальних завдань, що заплановані протягом поточного модуля. Максимальна кількість балів за семестр 12 (24) (дивись с.34).

3. Виконання обов'язкових та вибіркового видів роботи для самостійного опрацювання. Мінімальна кількість балів, що повинна бути набрана студентом за семестр дорівнює 10 (20) балів (дивись карту самостійної роботи студента, с.32-34).

4. Виконання модульних контрольних завдань. Максимальна кількість балів за семестр 16 (32) балів*).

5. Відвідування лекційних та практичних занять – максимум 2 (4) бали за семестр.

6. Успішне складання іспиту (грамотна, логічна та вичерпна відповідь на запитання, що винесені до підсумкового контролю; володіння необхідними вміннями та навичками для виконання практичних завдань). Максимальна кількість балів – 50.

2. Хочу підвищити підсумкову оцінку. Якщо оцінка за результатами поточного, модульного контролю не влаштовує студента як остаточна, додаткова кількість балів може бути отримана шляхом:

1. Виконання додаткового обсягу самостійної роботи за вибором студента (дивись карту самостійної роботи, с.32-34).

2. Виконання творчого індивідуального завдання, що видається викладачем студентові за бажанням, і оцінюється під час підсумкового контролю. Максимальна кількість балів – 5.

3. Якщо я пропустив заняття за об'єктивними причинами (хворів і маю офіційний лікарняний лист, відвідував воєнну кафедру, находився у відпустці і маю відповідну довідку за підписом декана факультету), але хочу набрати бали за темами, що були розглянуті на цих заняттях. Якщо студент пропустив певну кількість аудиторних занять (лекцій або практичних занять), необхідно:

виконати додатковий обсяг самостійної роботи за темами, що розглядалися на заняттях, які не були відвідані студентом. Вид роботи для самостійного опрацювання обирається студентом за бажанням (дивись карту самостійної роботи, с.32-34).

* – у дужках курсивом позначено кількість балів для студентів спеціальностей, для яких навчальним планом передбачено залік

Навчальне видання

Навчально-методичний комплекс з дисципліни
«Економіка праці та соціально-трудові відносини»

(для бакалаврів економічних
спеціальностей усіх форм навчання)

Укладачі:

Лук'янченко Н.Д., д.е.н., проф.
Шаульська Л.В., д.е.н., проф.
Балтачєєва Н.А., к.е.н., доц.
Дороніна О.А., к.е.н., доц.
Романова Н.В., к.е.н., ст. викл.
Полянська Я.Л., ст. викл.

Підписано до друку __.1__.2007 р. Формат 60х90/16. Папір типографський. Офсетний друк.
Умовн. друк. арк. 4. Тираж 150 прим. Замовлення № 964.

Видавництво Донецького національного університету,
83055, м. Донецьк, вул. Університетська, 24
Надруковано: Центр інформаційних комп'ютерних технологій
Донецького національного університету,
83055, м.Донецьк, вул. Університетська, 24
Свідоцтво про держреєстрацію:
серія ДК №1854 від 24.06.2004 р.